

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Martina Semencová

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma “Pěstounská péče na přechodnou dobu”
vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Kladně dne _____ 2017

Martina Semencová

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Ondřeji Šmídovi, PhD., vedoucímu mé diplomové práce, za jeho vstřícný a trpělivý přístup, cenné rady a připomínky.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1. Historický vývoj institutu pěstounské péče na našem území	8
1.1 Vývoj do roku 1918	8
1.2 Období 1918 – 1948	8
1.3 Období 1948 – 1989	10
1.4 Období po roce 1989.....	11
2. Pěstounská péče na přechodnou dobu de lege lata.....	13
2.1 Ústavněprávní rovina	13
2.1.1 Úmluva o právech dítěte.....	13
2.1.2 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	15
2.1.3 Evropská úmluva o výkonu práv dětí	15
2.1.4 Doporučení č. R (87)6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinách 15	
2.1.5 Ústava a LZPS	16
2.2 Vnitrostátní právní úprava	16
2.2.1 Pojem a účel pěstounské péče na přechodnou dobu.....	17
2.2.2 Vznik a zánik pěstounské péče na přechodnou dobu	20
2.2.3 Kritéria, která musí splňovat osoba pěstouna.....	23
2.2.4 Práva a povinnosti rodiče a pěstouna	25
2.2.5 Dávky přechodné pěstounské péče.....	28
3. Procesní úprava institutu přechodné pěstounské péče	33
4. Fungování přechodné pěstounské péče v praxi	35
4.1 Statistiky MPSV	35
4.2 Soudní rozhodnutí.....	37
4.3 OSPOD Kladno a pěstouni na přechodnou dobu.....	38
Závěr	41
Seznam použitých zdrojů	44
Shrnutí	50
Abstract	51
Klíčová slova	52
Key words	53

Seznam použitých zkratek

Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších změn
LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Úmluva	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 104/1991
ZODCP	Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinného ke dni 1. ledna 2013
ZPP	Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění zákona č. 160/1995 Sb. účinného ke dni 1. ledna 1996
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ZSSP	Zákon č. 168/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
KrÚ	krajský úřad
KS	krajský soud
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
OS	okresní soud
OSPOD	orgán sociálně – právní ochrany dětí
PP	pěstounská péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu

Úvod

V tradičním českém pojetí jsou matka, otec a dítě základními subjekty společenství zvaného rodina, které je stěžejním institutem rodinného práva upraveného subsidiárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen “OZ”). Matka a otec, jakožto rodiče, se o dítě starají, vychovávají ho, zabezpečují jeho fyzické i duševní potřeby, poskytují mu domov a zázemí a provázejí ho celým životem, minimálně však do okamžiku dosažení zletilosti, tedy do věku 18 let¹. V průběhu lidského života však dochází k situacím, kdy dítě nemůže být zabezpečováno rodiči, a poté vyvstává otázka, která osoba, případně která instituce převezme péči o něj a zajistí jeho řádnou výchovu.

Téma diplomové práce jsem si zvolila především pro jeho aktuálnost. Zabezpečení výchovy dítěte a péče o něj je a bude i nadále jedním z hlavních cílů právní úpravy rodinného práva, přičemž primárně naplňují tuto potřebu rodiče dítěte. S celkovou modernizací světa je však spojena možnost vzniku nešťastných událostí, ať už zaviněných či nezaviněných, při nichž nelze od rodiče očekávat splnění jeho úlohy vůči dítěti. Může se jednat o nemoc rodiče, jeho závislost na návykových látkách, umístění do výkonu trestu odnětí svobody, v krajním případě může dojít ke smrti rodiče. V úvahu však přichází i situace, kdy se rodič svého dítěte tzv. vzdá. Poté je třeba vyřešit otázku péče o takto “postižené” dítě a najít osobu, která se dítěte ujme a alespoň částečně mu dotyčného rodiče nahradí. Pokud je dítě původně zabezpečováno oběma rodiči, pak je otázka péče vyřešena a z podstaty věci zcela převezme péči o něj druhý rodič. Jestliže je však dítě již před nastíněnou událostí zabezpečováno jen jedním z rodičů, přičemž druhý rodič je neznámý, nežije, případně se potýká se stejným problémem jako první rodič, vyvstává potřeba vyřešit nastalou situaci, a k tomuto slouží možnost umístit dítě do *náhradní rodinné péče*. Z institutů spadajících pod tento pojem jsem si jeden – pěstounskou péči – vybrala ke zpracování v rámci této diplomové práce. Konkrétně se budu věnovat specifickému druhu pěstounské péče, a to *pěstounské péči na přechodnou dobu*.

Dalším důvodem volby je mnou domnělá neinformovanost veřejnosti o této problematice. Tento stav následně může vést k tomu, že profesionálních pěstounů je nedostatek, o tuto funkci nemají lidé zájem, a to z pochopitelného důvodu, kterým je nevědomost. Zároveň může být tento jev způsoben nevhodnou právní regulací, z níž pramení nevyužití institutu v praxi. Stanovená hypotéza zní: *Institut pěstounské péče na přechodnou dobu je v České republice nevhodně právně upraven, a proto není v praxi využíván.*

¹ § 30 odst. 1 OZ

Cílem této diplomové práce je komplexně zpracovat téma pěstounské péče na přechodnou dobu se všemi jednotlivými aspekty, případně poukázat na nedokonalosti či praktické problémy a konfrontovat právní úpravu *de lege lata* s praxí mnou oslovených zúčastněných osob. K naplnění cíle jsem stanovila následující výzkumnou otázku: *Je v rámci českého právního řádu institut přechodné pěstounské péče zakotven komplexním a odpovídajícím způsobem tak, aby bylo jeho reálné využití v zájmu svěřeného dítěte?* Ke zpracování tématu s odpovídajícím stupněm odbornosti bylo použito více výzkumných metod, zejména metoda analýzy a interpretace, v některých částech práce metoda komparace. Dále jsem využila metodu ústního dotazování, a to primárně ve vztahu ke čtvrté kapitole.

Práce je členěna do čtyř kapitol. Z mého pohledu je vhodné na začátek uvést základní historický přehled základů a následného vývoje pěstounské péče na území českého státu, a to zejména pro pochopení souvislostí a východisek aktuální právní úpravy. Ve druhé kapitole jsou rozebrány jednotlivé aspekty institutu přechodné pěstounské péče *de lege lata* – pojem a účel, vznik a zánik, je vymezeno postavení zúčastněných osob, jejich práv a povinností, jsou rozebrána kritéria, jež musí splňovat osoba pěstouna. Též se v rámci poslední podkapitoly věnuji hmotnému zabezpečení. Třetí kapitola je věnována rozhodování soudu o svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Obsahem čtvrté kapitoly je praktické fungování přechodné pěstounské péče s reflektováním statistik pro území Středočeského a Olomouckého kraje, rozhodovací činnosti Okresního soudu v Kladně a zkušeností OSPOD Kladno a pěstounky, a jsou vyvozeny jednotlivé závěry.

Pro zpracování práce jsem využila různé typy zdrojů. Stěžejním zdrojem jsou právní předpisy. Pracovala jsem jak s již neúčinnou právní úpravou, a to zejména v kapitole pojednávající o historii a vývoji institutu, tak s právními předpisy, které aktuálně regulují přechodnou pěstounskou péči z hmotněprávního i procesního hlediska. Relevantním zdrojem pro mne byla také judikatura soudů. V rámci literárních zdrojů jsem pracovala s odbornými publikacemi, komentářovou literaturou a odbornými články. Též jsem využila dvě příručky vydané organizacemi, které jsou činné v řešené oblasti. Je však třeba uvést, že zejména publikace a články obsahují převážně shodné informace. Tento jev bych připisovala poměrně úzkému okruhu osob, které se problematice věnují. Své místo mají také internetové zdroje, přičemž velmi užitečnou pro mne byla webová stránka MPSV. Ne všechny internetové zdroje však byly aktualizované dle právní úpravy *de lege lata*. Vzhledem k tomu, že se jedná o snadno dostupný zdroj informací pro širokou veřejnost, považuji takový stav za nevhodný.

Tato diplomová práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 31. srpna 2017.

1. Historický vývoj institutu pěstounské péče na našem území

V rámci první kapitoly vymezím zásadní okolnosti vzniku a pozdějšího vývoje pěstounské péče (dále jen „PP“) jakožto jedné z forem náhradní rodinné výchovy, a to s ohledem na území českého státu. Jak jsem uvedla v úvodu, přechodná pěstounská péče (dále jen „PPPD“) je podtypem PP jakožto tradičního institutu soukromého práva. Tento poměrně nový, specifický institut však byl do českého právního řádu včleněn až v roce 2006. Z tohoto důvodu kapitola pojednává zejména o úpravě PP jako takové.

1.1 Vývoj do roku 1918

Za dávného předchůdce pěstounství lze označit tzv. *kojnou*, která poskytovala cizímu dítěti výživu svým mateřským mlékem. Formou kolektivní mohla kojná poskytovat své služby v rámci tzv. *nalezinců* - pečovala o svěřené dítě původně umístěné do nalezince, ovšem byla již označována jako *pěstoun*. Ženě byla poskytována výplata². Podobnost s institutem pěstounství v aktuálním pojetí lze spatřovat především ve znaku dočasnosti takové péče.

Kolektivní a organizovanou institucí, jejímž posláním bylo pečovat o nezaopatřené děti, se staly nalezince. Prvním z nich byl Vlašský špitál v Praze z 16. stol. Od roku 1788 bylo na základě vládního dekretu prosazováno, aby bylo upuštěno od kolektivního zabezpečení péče o dítě v nalezincích, když „*novorozené dítě mělo zůstat v péči matky nebo kojné až do okamžiku umístění ve venkovské péči*“. Ženě náležela za péči o dítě finanční odměna, a dále byla příslušnými orgány zkoumána její zdravotní způsobilost, jakož i možnosti rodiny a vhodnost prostředí pro výchovu dítěte. Jelikož byl vládním dekretem specifikován i účel péče, jež měla v podstatě nahrazovat péči biologických rodičů, lze jednoznačně v této dobové právní úpravě spatřovat znaky nynější úpravy PP jakožto institutu spadajícího pod označení náhradní rodinná péče³. Od roku 1902 došlo ke změně dosavadního systému v rámci finančního zabezpečení, kdy byl zřízen *sirotčí fond*. Z prostředků tohoto fondu pobíraly osoby, které měly v osobní péči nevlastní dítě, tzn. i pěstouni, finanční podporu⁴.

1.2 Období 1918 – 1948

V roce 1811 začal na českém území platit Všeobecný zákoník občanský (též označovaný jako ABGB), jenž byl recipován na základě zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení

² SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014, s. 9 – 16.

³ GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, s. 13 – 14.

⁴ *Úvod – teoretické pojetí náhradní rodinné péče* [online]. nahradnirodina.cz [cit. 3. Května 2017]. Dostupné na <http://www.nahradnirodina.cz/uvod_teoreticke_pojeti_nahradni_rodinne_pece>.

samostatného státu československého; a stal se tak součástí prvorepublikového právního řádu. V hlavě třetí byla obsažena úprava institutu PP jakožto dobrovolného svazku, přičemž pěstoun neměl nárok na náhradu vynaložených prostředků⁵.

V období první republiky lze rozlišit několik způsobů zajištění PP, a to nalezeneckou, státní, tzv. *dětské kolonie* – o děti pečovaly rodiny sdružené do jednoho místa, a vykonávanou na základě dohody biologických rodičů a třetích, většinou příbuzných osob. V rámci v pořadí druhé a třetí uvedené formy PP byla podpůrným orgánem Okresní péče o mládež⁶. Zákonem č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských (dále jen “ZODCP”), byly určeny podmínky výkonu PP dětí mladších 14 let, přičemž “*pěstoun se smlouvou zavázal starat se o výživu a výchovu dítěte*”. Tento právní předpis byl přijat jakožto reakce na nastalý trend chování rodin s větším počtem dětí, které přijímaly do své péče nezaopatřené děti za účelem získání pěstounských příspěvků, ovšem nemohly dětem poskytnout odpovídající úroveň péče – tedy jejich jednání bylo vedeno snahou získat pouze finanční profit.⁷ Vládní nařízení č. 29/1930 Sb. bylo přijato k provedení tohoto zákona a podrobně upravovalo institut PP. Ta byla vykonávána formou individuální, případně kolektivní, tzn. v ústavech. Nařízení obsahovalo jak úpravu hmotně právní, tak i procesní. Zdůrazněna byla povinnost kooperace dozorčího orgánu a pěstouna⁸. Náhrada výdajů za péči o dítě nebyla poskytována vůbec a pěstounství tedy bylo bezplatnou funkcí, případně byly výdaje hrazeny příbuznými dítěte – takové ujednání bylo obsahem smlouvy o pěstounství⁹.

Z mého pohledu byla předmětná právní úprava velmi podrobná a na danou dobu moderní, přičemž byl brán ohled především na blaho dítěte. Je paradoxní, že v pozdějším období nedošlo k rozvoji těchto úvah, naopak byly zájmy dítěte zcela upozaděny a upřednostněny byly zájmy společnosti a státu. Jednotlivá opatření, jako kontrola výkonu PP dozorčími orgány či stanovení požadavků na osoby pěstounů, byla zakotvena z důvodu adekvátního fungování institutu pěstounství tak, aby nedocházelo ke zneužívání institutu zejména z prospěchářských důvodů, a zároveň aby se dítěti dostalo náležitého prostředí pro správný rozvoj. V mnoha ohledech se tato prvorepubliková právní úprava překrývá s úpravou de lege lata.

⁵ § 186 zákona č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění zákona č. 69/1916 Sb. účinného ke dni 1. dubna 1916

⁶ GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství...*, s. 16.

⁷ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče...*, s. 38.

⁸ Vládní nařízení č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských

⁹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče...*, s. 39.

1.3 Období 1948 – 1989

Až do roku 1948 byl na našem území preferován individuální systém péče o děti a stěžejním institutem náhradní rodinné výchovy byla PP upravená vládním nařízením z roku 1930. S nástupem socialistického státu se však změnilы veškeré zavedené a fungující metody. Zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, byl zrušen ZODCP a vládní nařízení přijaté k provedení tohoto zákona. Tím došlo zcela ke zrušení institutu PP a za nejlepší způsob výchovy dítěte byla zvolena péče kolektivní. Ta byla vykonávána v ústavních zařízeních. Děti z pěstounských rodin musely být osvojeny, v opačném případě byly umístěny do ústavů¹⁰. Tímto jednáním byly zcela upřednostněny zájmy státu a socialistické společnosti před blahem dítěte a zájmem na jeho individuálním zdravém rozvoji v prostředí náhradní rodiny, která mu mohla poskytnout uspokojení nejen jeho fyzických, ale zejména psychických a citových potřeb, k čemuž ústavy pečující o mnoho dětí ani nemohly být způsobilé. Po určité době existence výhradně ústavní péče začalo být zcela zřejmé, že jednak prostředí, v němž děti vyrůstají, a zejména neindividuální přístup k péči o ně plynoucí z povahy výchovného zařízení, má negativní dopad na rozvoj jejich osobnosti. Odborníky byl stav dětí označen jako tzv. *syndrom citové deprivace*¹¹. Situace vrcholila na počátku sedmdesátých let 20. století, kdy se citovou deprivací dětí začali významně zabývat také odborníci a „*ředitelé ústavů požadovali obnovení institutu pěstounské péče*”¹². Je zřejmé, že v té době již bylo možné na dětech, které strávily několik let svého života v ústavu, pozorovat změny osobnosti a chování zapříčiněné kolektivní péčí a relevantně tak vyhodnocovat reálný dopad systému ústavní výchovy.

Pravděpodobně v návaznosti na tlak ze strany odborné veřejnosti byla zákonem č. 94/1963, zákon o rodině (dále jen „**ZoR**”), upravena možnost „*svěřit dítě do výchovy jiného občana než rodiče, pokud to vyžaduje zájem dítěte*”, a to ustanovením § 45. Z dikce zákona také plyne, že u takové osoby byly soudem zkoumány její kvality. V odborné literatuře lze v souvislosti s výkladem předmětného ustanovení ZoR nalézt rozpory. Zatímco Veronika Smolíková ve své publikaci *Tradice pěstounské péče v českých zemích* výslovně uvádí, že přijetím nové právní úpravy sice došlo k pokroku a byl zvolen individuálnější přístup k dítěti, avšak předmětné ustanovení nepovažuje za znovu zakotvení pěstounství¹³; Lucie Vránová ve své publikaci *Sociálně – právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*

¹⁰ VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně – právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011, s. 21 – 25.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998, s. 325.

¹² OČENÁŠKOVÁ, Veronika, SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 21.

¹³ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče...*, s. 52.

poukazuje na znovuzavedení PP dotčeným právním ustanovením¹⁴. Já osobně bych se klonila spíše ke zdrženlivějšímu výkladu, a tedy že PP byla znovu zavedena výslovně až zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči (dále jen “**ZPP**”). K tomuto závěru mne vede fakt, že přestože již byla před rokem 1952 právním řádem výslovně a podrobně upravena, ZoR nepřejal ustálený pojem a ten se objevil až v ZPP. Stejně tak chybí kritérium dočasnosti péče o dítě.

Institut PP byl znovu výslovně zaveden ZPP z roku 1973, přestože byla dále preferována kolektivní výchova, případně osvojení dítěte. V rámci ZPP byla zakotvena dlouhodobost PP a o svěření dítěte do takové formy náhradní rodinné výchovy rozhodoval soud příslušný dle bydliště dítěte. Důvodem zániku pěstounství bylo úmrtí dítěte nebo pěstouna, dosažení zletilosti dítěte, z důležitých důvodů ho mohl zrušit soud. Zároveň byla upravena společná PP. Zákon dále vymezil předpoklady nezbytné pro osobu pěstouna, vztah dítěte a pěstouna, hmotné zabezpečení obou subjektů. Potřeby dítěte byly zabezpečovány prostřednictvím příspěvků – jejich výše byla závislá na věku dítěte, přičemž mezní hranicí byl věk 10 let. Oproti dnešní právní úpravě náležela pěstounovi odměna ve stejné výši za každé svěřené dítě¹⁵. Důležitým subjektem byl národní výbor, který vedl evidenci jak dětí, které měly být do PP umístěny, tak pěstounů. Kontrolní pravomoc vykonávali jednotliví pracovníci národních výborů, kteří také poskytovali pěstounům součinnost a pomoc¹⁶.

1.4 Období po roce 1989

Po roce 1989 byl stále účinný ZPP a bylo tak možné svěřit nezletilé dítě do PP, přesto však bylo nutné dále zkoumat, zda pro něj není “*vhodnější výchova ústavní*”¹⁷. Tento stav byl výrazně změněn až v roce 1998, kdy byl zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů; novelizován ZoR. Především byla zakotvena přednost institutů náhradní rodinné péče před ústavní péčí, která měla být využita pouze v krajním případě, pokud nebylo možné zajistit nezletilému dítěti výchovu v náhradní rodině. Tento zákon dále významnou měrou přispěl ke konformitě právní úpravy obsažené v ZoR s významnými mezinárodními úmluvami, k nimž Česká republika přistoupila a v neposlední řadě definoval pojem *sociálně – právní ochrany dětí*¹⁸.

¹⁴ VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně – právní analýza...*, s. 26.

¹⁵ ZPP

¹⁶ vyhláška č. 52/1973 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pěstounské péči,

¹⁷ § 1 ZPP

¹⁸ VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně – právní analýza...*, s. 29 – 30.

V roce 2000 byl přijat zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD”), který derogoval ZPP a hmotněprávní úprava PP byla přesunuta do ZoR. Na základě ZSPOD již mohlo být dítě umístěno do PPPD, tedy krátkodobě – byla zrušena podmínka dlouhodobosti¹⁹. Zákon č. 168/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dále je „ZSSP“); zakotvil poskytování odměn pěstounům ve zvláštních případech.

V roce 2006 byl přijat zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. S účinností ke dni 1. června 2006 byl tímto zřízen institut PPPD.

Novelou ZSPOD účinnou ke dni 1. ledna 2013²⁰ byl napraven stav, který panoval do této doby, kdy pěstouni na přechodnou dobu, kteří figurovali v evidenci takových osob, ovšem neměli aktuálně v péči žádné dítě, nepobírali žádnou hmotnou podporu (oproti klasickým pěstounům). V důsledku tohoto stavu nebyl o výkon PPPD zájem. Novela postavila na roveň výkon klasické PP a PPPD, tedy dávky jsou poskytovány ve stejné výši²¹.

K rozsáhlé rekodifikaci soukromého práva došlo ke dni 1. ledna 2014, kdy nabyl účinností zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“). Tímto právním předpisem byl derogován ZoR a právní úprava PP je aktuálně obsažena v OZ a v ZSPOD.

¹⁹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče...*, s. 58.

²⁰ Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

²¹ SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče...*, s. 58.

2. Pěstounská péče na přechodnou dobu de lege lata

Obsahem druhé kapitoly je vymezení PPPD dle stávající právní úpravy. Nedílnou součástí tvoří přehled nejvýznamnějších právních dokumentů jak na úrovni mezinárodní, tak vnitrostátní. Následně se zaměřím na pojem a účel tohoto typu náhradní rodinné péče, zákonné důvody, vymezím předpoklady vzniku PPPD, předpoklady svěřením dítěte do péče přechodných pěstounů. V jedné z podkapitol se budu věnovat také kritériím, která musí splňovat osoba vedená v evidenci pěstounů. Součástí této kapitoly je též pojem hmotného zabezpečení subjektů zúčastněných na přechodném pěstounství. V návaznosti na okolnosti vzniku se budu zabývat také zrušením, respektive zánikem PPPD.

2.1 Ústavněprávní rovina

Součástí právního řádu České republiky jsou vyhlášené a na základě souhlasu Parlamentu ČR ratifikované mezinárodní smlouvy. Děje se tak na základě čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „**Ústava**“). Česká republika je tak povinná dodržovat závazky plynoucí z takových smluv. Zároveň je dotčeným ustanovením vymezena též aplikační přednost mezinárodní smlouvy v případě rozporu se zákonem. Níže uvádím nejvýznamnější mezinárodní smlouvy řazené dle data podpisu Českou republikou, respektive Českou a Slovenskou Federativní republikou.

2.1.1 Úmluva o právech dítěte

Stěžejní mezinárodní smlouvou v oblasti péče o dítě je Úmluva o právech dítěte (dále jen „**Úmluva**“)²². Byla přijata dne 20. listopadu 1989 v New Yorku, k jejímu podpisu došlo dne 30. září 1990 ještě v rámci České a Slovenské Federativní republiky (dále jen „**ČSFR**“). Následně byla ratifikována a v platnost pro ČSFR vstoupila dne 6. února 1991. Ústavním zákonem č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR, však nově vzniklá Česká republika převzala veškeré mezinárodní závazky, jimiž byla ČSFR vázána, a tedy je stranou této úmluvy.

Již v rámci preambule Úmluvy je vyzdvížena zásadní role rodinného prostředí pro rozvoj osobnosti dítěte. Čl. 3 bod 1 Úmluvy uvádí, že „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí*“. Ve všech aspektech jednání v dané věci příslušných orgánů tak musí být brán zřetel na práva dítěte, na jeho potřeby a musí být zohledněny možné dopady takového jednání na psychiku a fungování dítěte. S tím souvisí také zakotvení pojmu

²² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 104/1991

blaho dítěte v čl. 3 bod 2 Úmluvy. Tímto pojmem rozumíme „vytváření přátelského prostředí dětem“²³. V návaznosti na kapitolu týkající se historie je dle mého názoru zakotvení takových principů v demokratické zemi zcela zásadním a pochopitelným jevem, a to s ohledem na preference zájmu společnosti a systému v období socialismu. Proto se také v jednotlivých vnitrostátních právních předpisech České republiky, jež regulují rodinně právní problematiku, se zakotvením těchto dvou principů setkáváme²⁴.

Čl. 12 Úmluvy formuluje právo dítěte vyjádřit se ke skutečnostem, které se ho týkají a zároveň povinnost příslušných orgánů s ohledem na věk a vyspělost dítěte k takovému vyjádření přihlížet. V souvislosti s tímto článkem Úmluvy hovoříme o tzv. *participačních právech dítěte*, jejichž problematice se ve svých rozhodnutích věnuje také Ústavní soud²⁵. Na vnitrostátní úrovni nalezneme reflexi dotčeného čl. Úmluvy v ustanovení § 8 odst. 2 ZSPOD, stejně jako v procesních předpisech, konkrétně v ustanovení § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Právní úprava tak odráží pojetí dítěte jakožto subjektu práv, nikoli objektu.

Na základě čl. 20 Úmluvy je Česká republika povinna zabezpečit náhradní péči v případě, kdy dítě nemůže pobývat ve svém rodinném prostředí. Tento závazek je dle mého pohledu ze strany státu v současné době splněn dostatečně a formou vhodných institutů upravených subsidiárně OZ, a to jak pro případy, kdy dítěti není umožněno pobývat ve své původní rodině trvale (osvojení), tak na dobu, kdy je dítě nuceno setrvat v náhradním prostředí po přechodnou dobu (PP). Vhodnost spatřuji zejména v charakteru preferovaných možností náhradní rodinné péče, jejichž přednost před ústavní výchovou explicitně vymezuje OZ. V předchozí části této práce jsem uváděla, že negativní dopad na psychiku dětí umístěných v ústavech byl odborníky prokázán již v průběhu 20. stol. Dle provedených klinických studií jsou u takových dětí pozorovány poruchy chování a řeči, opožděnost ve vývoji tělesném i duševním²⁶. Přesto je však České republice ze strany organizací věnujících se problematice dětí (Fond ohrožených dětí, UNICEF) dlouhodobě vytýkáno nadužívání tohoto druhu náhradní péče²⁷.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné...*, s. 18.

²⁴ § 5 ZSPOD; § 962 odst. 2 OZ

²⁵ Usnesení ÚS ze dne 16. února 2006, sp. zn. III. ÚS 707/04; usnesení ÚS ze dne 14. února 2017, sp. zn. I. ÚS 222/17, bod 17.

²⁶ BUCHTA, Jan a kol. *Mýty a pravdy*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 14.

²⁷ ŘEHULOVÁ, Lenka. Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut zachování či obnovení práva na rodinný život. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 15, s. 537.

2.1.2 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Tato nejvýznamnější mezinárodní smlouva²⁸ z oblasti ochrany lidských práv byla podepsána dne 4. listopadu 1950 v Římě. ČSFR smlouvu podepsala dne 21. února 1991, v platnost vstoupila dne 18. března 1992. Na základě převzetí mezinárodních závazků ČSFR Českou republikou je součástí českého právního řádu.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod má všeobecný charakter a deklaruje, jak již z názvu vyplývá, základní práva a svobody jednotlivců, a to bez rozdílu. V rámci této úmluvy tak nejsou vymezena specifická práva dětí jako ve zbylých dvou uvedených dokumentech. Přesto je však nutné zmínit čl. 8 dopadající plošně na všechny osoby, na něž se úmluva vztahuje; jehož obsahem je právo na respektování rodinného a soukromého života. Zásah do takového práva chráněného Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod je ze strany státu možný, ovšem musí splňovat určitá kritéria – soulad se zákonem, legitimní cíl a nezbytnost v demokratické společnosti²⁹.

2.1.3 Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Dalším významným dokumentem v této oblasti je dne 25. ledna 1996 ve Štrasburku přijatá Evropská úmluva o výkonu práv dětí³⁰. K podpisu Českou republikou došlo dne 26. dubna 2000, po následné ratifikaci vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 1. července 2001.

Dle prohlášení učiněného při ratifikaci se tato úmluva použije „...na řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče...“. V preambuli je již klasicky zdůrazněn zásadní charakter zájmu dítěte spolu s právem na informace a právem na vyjádření vlastního názoru. V rámci jednotlivých článků jsou deklarována procesní práva dětí v rámci řízení o nich, zejména právo na informace a právo na vyjádření svého názoru, k němuž musí příslušný orgán, s ohledem na schopnosti chápání situace dítětem, přihlídnout.

2.1.4 Doporučení č. R (87)6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinách

Toto doporučení významné pro oblast PP bylo přijato dne 20. března 1987. Obsahuje jednotlivá pravidla, která je jednotlivým státům doporučeno zahrnout do své vnitrostátní právní

²⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 209/1992 Sb.

²⁹ K zásahům do práv chráněných Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod blíže např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, ve věci stížnosti č. 23848/04 Wallová a Walla proti České republice, bod 68 – 71.

³⁰ Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 54/2001 Sb.

úpravy. Nejdůležitějšími zásadami jsou: dohled nad pěstouny za účelem ověření záruk zabezpečení dítěte, právo kontaktu dítěte a biologických rodičů spolu s právem na informace, rozhodování o běžných věcech náleží pěstounovi, s ohledem na věk dítěte má být zohledněn jeho názor, vždy je třeba postupovat v souladu se zájmem dítěte. Jak plyne z dalšího obsahu této práce, veškerá pravidla jsou součástí právního řádu ČR, přičemž je na ně kladen velký důraz.

2.1.5 Ústava a LZPS

Česká republika je dle čl. 1 odst. 1 Ústavy „*demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana*“. V souladu s odst. 2 shodného ustanovení je Česká republika vázána závazky vyplývajícími z mezinárodních smluv, jejichž je smluvní stranou. Na základě čl. 3 Ústavy je „*součástí ústavního pořádku České republiky Listina základních práv a svobod*“ – usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „**LZPS**“). V rámci tohoto právního dokumentu nejvyšší síly jsou pro účel mé práce relevantní zejména tato ustanovení: čl. 10 LZPS upravuje právo každého na rodinný život a jeho ochranu. Nejvýznamnějším ustanovením je čl. 32 LZPS, který zakotvuje ochranu rodiny, rodičovství a zvláštní ochranu přiznává dětem a mladistvým. Dětem je tímto ustanovením přiznáno právo na výchovu a rodičovskou péči. O odlišném postupu rozhoduje pouze soud. Znění předmětného článku LZPS dle mého názoru jednoznačně reaguje na vývoj, respektive totální změnu právní úpravy péče o děti po roce 1948. Již na ústavní úrovni je tímto zakotveno právo dítěte na péči ve formě individuální.

Domnívám se, že nezbytným obsahem základních právních předpisů každého demokratického moderního státu je tak v dnešní době vymezení postoje k dítěti jakožto znevýhodněnému subjektu (s ohledem na věk a s tím související stupeň rozumové vyspělosti), jemuž by mohlo být nesprávnými postupy a necitlivým jednáním lehce ublíženo s následky trvajících po zbytek života. V návaznosti na to dochází k vyzdvihnutí práv dítěte a zároveň ke zdůraznění povinnosti rodičů, respektive dalších subjektů, které vůči dítěti mají.

2.2 Vnitrostátní právní úprava

Právním předpisem subsidiárně upravujícím institut PPPD je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; a to konkrétně v ustanovení § 958 odst. 3, které stanoví: „*Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. Podrobnosti stanoví jiný zákon*“. Speciálním zákonem upravujícím další okolnosti a postupy týkající se tohoto rodinně – právního institutu, na něj OZ odkazuje, je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí; a to ve svém

ustanovení § 27a³¹. Oba právní předpisy tak shodně obsahují pouze jediné ustanovení týkající se výslovně PPPD jakožto podtypu PP klasické. S ohledem na takový charakter je však samozřejmé, že v daném případě se uplatní také ustanovení obou zákonů regulujících PP v obecné podobě, pokud neodporují speciální úpravě.

Hmotné zabezpečení PPPD je upraveno v rámci hlavy II. a III. části páté ZSPOD (dávky PP), dále v ZSSP (dávky státní sociální podpory) a v zákoně č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

Procesní postup soudu ve věcech nezletilých je upraven zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v hlavě V. druhé části.

2.2.1 Pojem a účel pěstounské péče na přechodnou dobu

Jak jsem již uvedla v rámci první kapitoly této diplomové práce reflektující historické souvislosti a vývoj institutu PP, v minulém století byla jejím obligatorním znakem dlouhodobost. K zásadní změně a vypuštění tohoto znaku ze zákonné úpravy došlo v roce 2000 přijetím ZSPOD, kritérium dlouhodobosti bylo z právní úpravy vypuštěno a děti tak mohly být umísťovány do PP i na krátkou dobu³². V relativně nedávné minulosti, v roce 2006, byl do právního řádu České republiky včleněn institut PPPD využitelný v zákonem stanovených specifických případech. Účelem je především zajištění péče o dítě do doby, než bude vyřešena nestandardní situace v jeho vlastní rodině. Snahou je vrátit dítě do stabilizovaného prostředí biologické rodiny vhodného pro jeho výchovu. V případě, že takový postup není možný, je zahájen proces umístění do náhradní rodinné péče dlouhodobého charakteru³³.

Spolu s individuálním poručenstvím a svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče je PP ve všech formách řazena do kategorie *náhradní rodinné péče*. Do těchto forem výchovy je dítě svěřováno za účelem individuální péče, která by měla co možná nejvíce připomínat život v rámci vlastní, biologické rodiny. Druhá kategorie je označována jako *náhradní výchovná péče*, pod kterou spadá mj. institut ústavní výchovy³⁴. Lze odvodit, že tento typ náhradní péče se od předchozí odlišuje především prostředím, ve kterém je péče o dítě vykonávána, kolektivním pojetím výchovy a zamýšleným účelem.

³¹ ZSPOD vymezuje pojem dítěte v ustanovení § 2 odst. 1: „Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba”. Pokud dítě nabude svéprávnosti, poskytuje se mu ochrana v rámci tohoto zákona pouze omezeně a za předpokladu respektování jeho vůle. OZ stanoví, že „zletilost se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku”.

³² VRÁNOVÁ, Lucie. Pěstounská péče krátkodobá, dlouhodobá, přechodná a profesionální. *Právo a rodina*, 2012, roč. 14, č. 1, str. 2.

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně – právní ochraně dětí, dostupná v ASPI

³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 254 – 255.

Je třeba zmínit, že PPPD spolu s dalšími příslušnými instituty nahrazuje dítěti péči a výchovu, kterou by měli primárně zajišťovat rodiče dítěte. Až ve chvíli, kdy rodiče nejsou schopni nebo ochotni vykonávat svá práva a povinnosti, je nutné uvažovat o svěřeni dítěte do péče pěstouna na přechodnou dobu, pokud je to v zájmu dítěte, respektive zvolit jiné vhodné řešení³⁵. Důvodová zpráva k OZ hovoří o pojetí PP jako „*subsidiární k péči vlastních rodičů*“³⁶.

I přes veškerou snahu a kvalitu zúčastněných osob však dle mého názoru nelze nahradit dítěti rodiče, zejména matku v plném slova smyslu, a to především u starších dětí, které již se svými rodiči navázaly emocionální vztah založený na biologickém poutu. Snazší situace nastane u dětí, které vyrůstají v náhradní péči již od narození, případně útlého dětství. V každém případě je nutné s dětmi komunikovat a situaci jim vysvětlit, s ohledem na věk a stupeň vyspělosti.

PPPD je institutem zabezpečovaným ve všech aspektech státem, který umožňuje jeho realizaci v rámci právního řádu. Prostřednictvím svých orgánů organizuje celý proces svěřeni dítěte do takové péče, vykonává kontrolu nad fungováním a naplněním účelu institutu v konkrétních případech, a zároveň zajišťuje subjekty účastnící se PPPD po hmotné stránce³⁷. Přestože byla tímto způsobem definována PP jako taková, a to již na začátku nového tisíciletí, kdy ještě nebyl v rámci úpravy rodinného práva zaveden institut PPPD, lze jednotlivými znaky shodně definovat i stávající právní úpravu PPPD, prostřednictvím které stát plní své závazky vyplývající z mezinárodního práva.

K výlučnému postavení státních orgánů je však třeba zmínit jednu výjimku. Pěstoun musí v zákonem stanovené lhůtě uzavřít dle ZSPOD tzv. *dohodu o výkonu pěstounské péče*³⁸, jejímž účelem je zejména pomoc a poradenství pěstounům. Taková dohoda může být uzavřena s OSPOD, ale také s pěstounem vybranou neziskovou organizací³⁹ jakožto subjektem odlišným od státu. Volba by však měla být provedena pečlivě a uvážlivě, zejména s ohledem na kvalitu a odbornou úroveň organizace. Taková odbornost nebude splněna převážně u ad hoc vzniklých subjektů⁴⁰.

³⁵KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 53. K vzájemným právům a povinnostem dětí a rodičů blíže § 855 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁶Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná v ASPI

³⁷KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče po novele, 1. část. *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 6, s. 1.

³⁸K dohodám o výkonu pěstounské péče blíže § 47b an. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí

³⁹*Jak vypadá pohotovost PPPD?* [online]. rpp.cz, [cit. 12. června 2017]. Dostupné na <<https://www.rpp.cz/inpage/pohotovost-rpp/>>.

⁴⁰VEČERKA, Kazimír, ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Preventivní praxe po novelizaci Zákona o sociálně – právní ochraně dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, s. 14.

Primárním znakem je, jak již z názvu vyplývá, znak přechodnosti. Tzn., že umístění dítěte do takové formy náhradní rodinné péče má pouze překlenout relativně krátkou dobu, po kterou trvá důvod, v jehož důsledku nemůže být dítě v péči své biologické rodiny. Zákon však v ustanovení § 27a odst. 9 stanoví omezení, že nejdelší přípustná doba, po kterou může být dítě umístěno do PPPD, je 1 rok⁴¹. Z tohoto pravidla existuje výjimka – jestliže jsou jednomu pěstounovi svěřeni sourozenci, běží zákonná jednoletá lhůta dle posledního svěřeného sourozence. Pokud i poté trvá překážka osobní péče rodiče, je třeba zvolit jiné řešení péče o dítě⁴².

Dítě může být pěstounovi na přechodnou dobu zařazenému v evidenci svěřeno pouze ve třech situacích uvedených v ustanovení § 27a odst. 7 ZSPOD. První z nich je uvedena pod písm. a) a týká se neschopnosti rodiče dítě řádně vychovávat. Neschopnost však musí být zapříčiněna vážnými důvody. Za takový důvod lze považovat dlouhodobou hospitalizaci v nemocnici nebo výkon trestu odnětí svobody⁴³. Z uvedeného vyplývá, že rodič o dítě pečovat nemůže, ačkoli třeba vlastní vinou. Druhým případem, v němž lze dítě svěřit do PPPD, je situace, kdy rodič o dítě pečovat nechce, tedy se dobrovolně rozhodne dítě tzv. odložit. Jedná se o tzv. *ranou pěstounskou péči*, do které jsou svěřováni novorozenci, u nichž je třeba, aby uplynula specifická doba stanovená v rámci OZ, po které může dát matka souhlas s osvojením (6 týdnů po narození) nebo v níž lze souhlas odvolat (3 měsíce od udělení) – následně může být dítě umístěno do trvalé formy náhradní péče. Tento typ PPPD je velmi náročný z důvodu potřeb dítěte, které vyžaduje neustálou péči. Je nezbytné, aby o dítě pečovala edukovaná a způsobilá osoba schopná pozitivně ovlivnit jeho první měsíce života⁴⁴. Třetí důvod je též spjatý s institutem osvojení a dítě je umístěno do PP do doby, než soud pravomocně rozhodne, že dítě lze osvojit i bez souhlasu rodičů. I tento případ metodická informace Ministerstva práce a sociálních věcí označuje za ranou PP. Opatření spojená s osvojením upravuje ZSPOD v rámci písm. b) a c) předmětného ustanovení.

⁴¹ Záměrem bylo nejdelší přípustnou dobu trvání přechodné pěstounské péče stanovit na 3 roky. NOVÁ, Hana. Kojenecké ústavy a dětské domovy. *Rodinné listy*, 2011, roč. 0, č. 0, s. 5. Dostupné v ASPI.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 284.

⁴³ *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti* [online]. mpsv.cz, [cit. 8. června 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/15309/PPPDpro_nejmensi_deti.pdf>.

⁴⁴ MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umisťováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 2. června 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

Zákon stanoví podmínku soudního přezkumu každé 3 měsíce, přičemž se zkoumá, zda trvají důvody umístění dítěte do PPPD. Pokud to situace vyžaduje, může soud přezkum provádět častěji⁴⁵.

2.2.2 Vznik a zánik pěstounské péče na přechodnou dobu

Celý proces vzniku je upraven v rámci ZSPOD – stěžejním ustanovením je § 27a, který dále odkazuje na jednotlivá relevantní ustanovení předmětného zákona.

PPPD vzniká rozhodnutím jediného orgánu příslušnému o této věci rozhodovat, a tím je soud. Návrh soudu předkládá orgán sociálně – právní ochrany dětí. Na tomto místě je třeba upozornit, že u PPPD nedochází ke zprostředkování, čímž se odlišuje od klasické PP⁴⁶. Osoba pěstouna je vybírána z *evidence* vedené krajským úřadem (dále jen „KrÚ“). K evidenci, která je průběžně aktualizována, mají přístup obecní úřady obce s rozšířenou působností spadající pod příslušný KrÚ. Pracovníci OSPOD v případě potřeby vybírají z této evidence vhodného pěstouna pro konkrétní dítě⁴⁷. Pracovníkem je kontaktována organizace, s níž má osoba uzavřenou dohodu o výkonu PPPD, která by se měla vyjádřit k možnosti umístit dítě do péče této konkrétní osoby; a následně o takové nastalé situaci pěstouna informuje a detailně s ním probere veškeré skutečnosti. Pěstoun může dítě nepřijmout pouze z vážného důvodu⁴⁸.

Podkladem pro rozhodnutí o umístění do evidence je žádost, která se podává příslušnému orgánu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Takovým orgánem je OSPOD, jehož místní příslušnost se řídí místem trvalého bydliště žadatele⁴⁹. Úkolem OSPOD je žádost připravit a zkompletovat tak, aby mohla být komplexně posouzena. ZSPOD vymezuje přesné údaje, které musí být v žádosti uvedeny. Jsou jimi osobní údaje žadatele – jméno, příjmení, datum narození, místo trvalého pobytu⁵⁰ – a informace o možnostech žadatele ohledně počtu dětí a jejich specifík – tímto specifíkem může být zejména věk dítěte nebo jeho zdravotní stav. Je třeba dodat, že k takovému prohlášení pěstouna se v případě umístění dítěte přihlíží,

⁴⁵ § 27a odst. 8 ZSPOD

⁴⁶ CILEČKOVÁ, Kateřina. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016, s. 1918 (§ 958).

⁴⁷ Dle informací pracovníků OSPOD Kladno je snaha vybírat dítěti pěstouna ze stejného obvodu. To může být důležité zejména u starších dětí, které jsou zvyklé fungovat ve „svém“ prostředí, přičemž neztratí vazby v rámci školy, kamarádů apod. Místní souvislost původního bydliště dítěte a přechodného bydliště u pěstouna je důležitá především pro zachování vazeb mezi biologickým rodičem a dítětem. V rámci Kladenska je tento trend stoprocentně naplněn, když ve stávajícím období jsou všechny děti spadající pod OSPOD Kladno umístěny do péče pěstounů na stejném území.

⁴⁸ MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umístěním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

⁴⁹ Informativní leták Centra psychologicko – sociálního poradenství, příspěvkové organizace Středočeského kraje Rakovník. *Informace o odborných přípravách pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu*.

⁵⁰ § 21 odst. 5 písm. a) ZSPOD

ovšem zásadně by měl být pěstoun schopen přijmout dle potřeby *jakékoli dítě*⁵¹. Domnívám se však, že k prohlášení pěstouna se bude přihlížet vždy. Je třeba dbát na to, aby byl pro dítě vybrán co nejvhodnější pěstoun, který bude schopen co nejlépe vyhovět jeho potřebám a který mu co nejlépe porozumí také po psychické stránce. V případě dítěte s problémovým chováním tak bude vhodné umístit ho do péče osoby zkušené, která již případně má zkušenost s takovým typem dětí, u dítěte se zdravotním handicapem bude zase vybírán pěstoun schopný poskytnout zázemí uzpůsobené takovému handicapu, např. bezbariérový byt vhodný pro dítě na vozíku. V každém takovém případě je třeba hledat co nejvhodnější řešení pro konkrétní dítě, které je už tak vytrženo ze svého běžného prostředí a je umístěno k člověku, kterého nezná a ke kterému nemá vybudovaný žádný vztah. Proto je zásadní posoudit všechny aspekty jak na straně dítěte, tak na straně pěstouna, aby nemuselo dojít v krajním případě až k ukončení PPPD. Nedílnou součástí žádosti jsou dokumenty dle ustanovení § 27a odst. 3 a § 21 odst. 5 písm. b) až f), i) ZSPOD. V rámci kompletování žádosti může sociální pracovník příslušného OSPOD provést neoficiální šetření u žadatele⁵² a nastítnit tak v rámci zprávy přikládané k žádosti⁵³ jeho poměry. Pokud je žádost způsobilá k posouzení, je postupována KrÚ *neprodleně*. V souladu s judikатурním výkladem je třeba dovodit, že takové předání musí proběhnout ihned, bez zbytečného odkladu po splnění zákonných požadavků⁵⁴. Lze usuzovat, že je dán právní zájem na tom, aby nevznikaly zbytečné a neúčelné prostoje a proces evidování a vyškolení pěstouna proběhl co nejrychleji.

Další, obligatorní fází je posouzení předložené žádosti KrÚ, přičemž zákon stanoví, že „do evidence může být umístěna pouze osoba, která na základě odborného posouzení má předpoklady pro výkon takové péče o dítě⁵⁵, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození“⁵⁶. V rámci odborného posouzení jsou u žadatele posuzovány jeho osobnostní a fyzické předpoklady, majetková a celková životní situace. Důležitým aspektem je kvalita a fungování rodinné života, ale také širšího okruhu osob u žadatele⁵⁷. Kritéria budou podrobněji rozebrána v samostatné podkapitole. K odbornému

⁵¹ Rozhovor s pracovníci OSPOD Kladno zabývajícími se náhradní rodinnou péčí ze dne 8. června 2017

⁵² Informativní leták Centra psychologicko – sociálního poradenství, příspěvkové organizace Středočeského kraje Rakovník. *Informace o odborných přípravách pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu*.

⁵³ Rozhovor s pracovníci OSPOD Kladno zabývajícími se náhradní rodinnou péčí ze dne 8. června 2017

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2009, sp. zn. 4 As 19/2009

⁵⁵ Pěstounské péče na přechodnou dobu

⁵⁶ § 27a odst. 2 ZSPOD

⁵⁷ MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

posouzení žadatele je ZSPOD v rámci ustanovení § 27 odst. 2 stanovena lhůta 30 dnů od okamžiku, kdy má KrÚ k dispozici veškeré podklady.

Ještě před zařazením osoby do evidence pěstounů na přechodnou dobu musí žadatel projít odbornou přípravou, jejíž rozsah je na základě novely zákona stanoven na min. 72 hodin, u klasického pěstounství je doba povinné přípravy kratší – pěstoun musí absolvovat min. 48 hodin odborné přípravy⁵⁸. Průběh přípravy je hodnocen v rámci odborného posouzení v souladu s dikcí § 27 odst. 1 písm. b) ZSPOD. K celkovému pojetí přípravy vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí Metodické doporučení č. 7/2009. Cílem přípravy je žadatele fundovaně informovat o účelu a fungování PPPD, odborně ho v rámci tohoto tématu vzdělávat, ale také mu poskytnout možnost individuálních konzultací a nahlédnutí do reálně fungující pěstounské rodiny⁵⁹.

Následuje rozhodnutí KrÚ o zařazení /nezařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu v souladu s ustanovením § 27a odst. 5 ZSPOD.

Ze stanovených podmínek a povinností je zřejmé, že na osobu žadatele, potažmo přechodného pěstouna, jsou kladeny vysoké nároky a takové osoby jsou podrobovány důkladnému šetření ze strany státu tak, aby mohlo být kvalitním způsobem dosaženo účelu institutu PPPD a aby byly děti do takové péče umísťované vystaveny co nejmenšímu riziku vzniku psychických problémů, případně dalších traumat. Tento závěr plně koresponduje s pojetím pěstounů jakožto profesionálně vyškolených osob zajišťujících péči specifickému okruhu dětí specifickým způsobem⁶⁰.

Z úpravy PPPD obsažené v OZ můžeme dovodit tyto možnosti zániku, respektive zrušení PPPD: a) dítě/pěstoun zemře⁶¹; b) dítě dosáhne zletilosti, případně nabude plné svéprávnosti; c) manželé, kteří jsou společnými pěstouny, jsou rozvedeni; d) soud rozhodne o zrušení PPPD. Ad a) pěstounovi je svěřeno konkrétní dítě do osobní péče dle ustanovení § 966 odst. 1 OZ – jedná se tak o osobní vztah konkrétních subjektů, bez nichž tento vztah nemůže existovat. Ad c) OZ výslovně stanoví, že „rozvodem manželství společná pěstounská péče

⁵⁸ ŠABATOVÁ, Anna. *Proč by senátoři ČSSD neměli vracet návrh novely zákona o sociálně – právní ochraně dětí* [online]. cssd.cz [cit. 12. srpna 2017]. Dostupné na <<https://www.cssd.cz/aktualne/blogy/proc-by-senatori-cssd-nemeli-vracet-navrh-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>>.

⁵⁹ Centrum psychologicko – sociálního poradenství Středočeského kraje v Rakovníku organizuje přípravu v rámci tří bloků, přičemž každý blok trvá tři dny. Probíraná témata jsou rozdělena do několika kategorií: kategorie sociálně – právní, kategorie pediatrická, kategorie speciálně – pedagogická, kategorie věnující se rodině a partnerství. Součástí přípravy je také setkání s pěstounským párem a návštěva zařízení péče o dítě. S jednotlivci je pak uskutečněn individuální pohovor.

⁶⁰ *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. kr-stredocesky.cz, [cit. 13. června 2017]. Dostupné na <<https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/pestounska-pecce-na-prechodnou-dobu>>.

⁶¹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1296 (§ 970).

manželů zaniká“. Ad d) soud zruší PPPD z vlastního podnětu, případně na návrh dítěte, rodiče či pěstouna dle ustanovení § 969 OZ.

2.2.3 Kritéria, která musí splňovat osoba pěstouna

PPPD je specifické zejména svým účelem a pojetím. Od toho se odvíjí požadavky, které jsou kladeny na osobu pěstouna na přechodnou dobu. Ten musí být připraven přijmout do své rodiny cizí dítě (pokud není dítě svěřeno do péče příbuzného dle ustanovení § 962 odst. 2 OZ), tomuto dítěti poskytnout zázemí, podporu, lásku a péči; zároveň však musí respektovat vazby takového dítěte na jeho původní rodinu (pokud jsou zachovány), umožnit a podporovat kontakt s rodinou. V neposlední řadě musí být pěstoun připraven dítě odevzdat, a to jakmile je možné umístit ho zpět do péče biologické rodiny, případně v okamžiku, kdy je vyřešeno trvalejší řešení výchovy dítěte⁶². Z těchto jednotlivých aspektů vyplývá, že pěstounem může být pouze osoba psychicky odolná, která chápe smysl PPPD a je na takovou činnost řádně připravena.

Pěstounem může být pouze osoba svéprávná⁶³. Dle mého názoru tato podmínka vyplývá již ze samotné podstaty věci – pěstoun právně jedná ještě před zařazením do evidence i poté (dohoda o výkonu PP). K tomu musí být způsobilý. Dle ustanovení § 962 odst. 1 OZ musí mít bydliště na území ČR. Způsobilost pěstouna vykonávat PPPD (v tom okamžiku ještě žadatele) je zkoumána v rámci odborného posouzení prováděného KrÚ⁶⁴. Obligatorní podmínkou je bezúhonnost ve smyslu § 27 odst. 1 písm. e) ZSPOD, a to nejen pěstouna, ale také dalších osob ve společné domácnosti. Pokud osoba splňuje veškerá stanovená kritéria, můžeme říci, že „*skýtá záruky řádné péče*“⁶⁵.

Jednotlivá kritéria se týkají psychického a fyzického stavu osoby, jeho osobnosti, rodinného zázemí, ekonomického a sociálního zázemí. Pěstounem může být jak vyrovnaný samostatný jedinec, tak osoba v partnerském soužití. Takové soužití by mělo být stabilní a trvalé⁶⁶. Překážkou výkonu pěstounství není homosexualita⁶⁷ a pěstounem na přechodnou dobu může být v souladu s judikaturou obecných soudů osoba v registrovaném partnerství⁶⁸. Registrované partnerství je však překážkou společnému pěstounství – z dikce ustanovení § 964

⁶² § 958 an. OZ

⁶³ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, s. 200.

⁶⁴ § 27a odst. 4, § 27 ZSPOD

⁶⁵ § 962 odst. 1 OZ

⁶⁶ MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umisťováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

⁶⁷ Rozhovor s pracovníci OSPOD Kladno zabývajícími se náhradní rodinnou péčí ze dne 8. června 2017

⁶⁸ BURKERTOVÁ, Eva, KREJČÍKOVÁ, Helena, VÁŇOVÁ, Lucie. Homosexuálové a právo na rodinný život. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2015, roč. 5, č. 2, bod 2.2. Dostupné v ASPI.

odst. 1 OZ jasně plyne, že taková forma péče je možná pouze u osob v manželství, tedy svazku muže a ženy⁶⁹.

Velmi důležitá je otázka biologických dětí pěstouna, které se mohou setkat se zvědavostí, případně nepochopením okolí. Děti by tak měly být ve věku min. 8 let, aby byly schopné pochopit specifické fungování rodiny, zejména v souvislosti s přijímáním a odevzdáváním dětí v krátkém časovém intervalu⁷⁰. Jak rodiče, tak pracovníci OSPOD by měli s dětmi komunikovat, proces a účel PPPD jim řádně a srozumitelně vysvětlit. I v tomto okamžiku je třeba brát v potaz názor konkrétního dítěte⁷¹. Mimo takové schopnosti biologického dítěte je třeba, aby byl pěstoun na přechodnou dobu schopen poskytnout svěřenému dítěti plné zabezpečení jeho potřeb, s ohledem na počet dětí v rodině a jejich vytvořené vazby vůči osobě pěstouna⁷².

Další kritéria se týkají zabezpečení pěstouna. Ten musí mít odpovídající bydlení umožňující výchovu umístěného dítěte a stabilní ekonomickou situaci. Veškerá kritéria jsou posuzována individuálně, proto i např. vhodnost vybavení bytu bude zkoumána ve vztahu k osobě přijímaného dítěte (rozdílnost potřeb kojence a školáka).

Stejně jako výše uvedená kritéria jsou důležité rysy osobnosti pěstouna a jeho zdravotní stav – jak fyzický, tak psychický. U pěstouna je proto zkoumáno, zda netrpí psychickými nemocemi. S ohledem na povahu této formy náhradní rodinné péče bych komplexně shrnula, že je třeba pečlivě vybírat osoby psychicky vyspělé, odolné (proto je doporučováno, aby věk pěstouna spadal do rozmezí 28 – 65 let) a intelektově na výši, a to zejména s ohledem na pochopení role pěstouna a jeho práv a povinností (za stěžejní považuji pochopení zabezpečování nejlepšího zájmu dítěte a vhodně zvolenou, kontinuální interakci s biologickou rodinou)⁷³. V rámci vypracovávání této práce jsem se setkala i s konstatováním, že přechodnému pěstounovi by ideálně mělo být 20 – 40 let. S tímto předpokladem zásadně nesouhlasím z několika důvodů. Prvotně se domnívám, že dvacetiletý člověk není mnohdy schopen postarat se sám o sebe, natož o dítě. U svěřených dětí je ovšem potřeba zajistit jak

⁶⁹ § 655 OZ

⁷⁰ KABÁTOVÁ, Šárka. *Před ústavy zachránila 11 miminek. Na jejich mámu si ale nehraju, říká pěstounka* [online]. lidovky.cz, 6. srpna 2014 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na < http://www.lidovky.cz/pred-ustavy-zachranila-11-mimineek-na-jejich-mamu-si-ale-nehraju-rika-pestounka-1sm-/zpravy-domov.aspx?c=A140803_102530_ln_domov_sk>.

⁷¹ NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2012, str. 20.

⁷² MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umisťováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na < http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

⁷³ MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umisťováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na < http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf>.

fyzické a hmotné potřeby, tak především usnadnit mu citové strádání po rodině, vysvětlit mu situaci, spolupracovat s rodinou, působit na něj výchovně a morálně. Pěstoun by měl být dítěti oporou, vzorem i autoritou. Dle mého názoru takto mladý člověk není natolik vyspělý a nemá dostatek zkušeností potřebných ke komplexnímu zabezpečení svěřeného dítěte žádoucím způsobem. Uvedenou horní hranici věku shledávám též nepřiměřenou – osobu starší čtyřiceti let považuji (s ohledem na další okolnosti) za ideálního pěstouna, zejména ve chvíli, kdy si vlastní děti vytvářejí svůj domov. Pěstoun ve středním až starším věku tak může využít svých zkušeností, životního nadhledu, vnitřní vyrovnanosti a spokojenosti sám se sebou a vhodně působit na svěřené dítě. Proto se ztotožňuji s doporučením MPSV.

2.2.4 Práva a povinnosti rodiče a pěstouna

V rámci klasické rodiny, jak je známa v tradičním pojetí, vykonávají veškerá práva vůči dítěti biologičtí rodiče, stejně tak mají vůči dítěti určité povinnosti. OZ shrnuje takovéto výsostné postavení rodičů vůči dítěti pod pojem *rodičovská odpovědnost*⁷⁴. Situace však bude odlišná v případě, kdy je dítě umístěno do PPPD (případně do jiné formy náhradní rodinné péče). Již jednoduchou dedukcí lze dojít k závěru, že pokud dítě fyzicky nežije s biologickým rodičem, nemůže tento rodič, jinak nadaný rodičovskou odpovědností, plnit veškeré své povinnosti a být oprávněn ze svých práv k dítěti – jednoduše protože s dítětem fyzicky není. Naopak pěstounovi musí být některá tato práva a povinnosti svěřeny z důvodu bezproblémového zajištění každodenního života dítěte.

Právní postavení biologických rodičů se po dobu umístění dítěte do PPPD nemění – je třeba mít na paměti, že pěstoun je stále pouze *pečující osobou*⁷⁵ a tomu by mělo odpovídat chování pěstounů, rodičů, ale také odborných pracovníků⁷⁶. Rodiče zůstávají zákonnými zástupci dítěte⁷⁷ a jsou jim zachována práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Z této množiny však zákon určité práva a povinnosti vyjímá a dočasně, tzn. po dobu trvání PPPD, svěřuje jejich výkon pěstounovi. Konkrétně OZ v ustanovení § 966 odst. 2 stanoví, že „*pěstoun vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů, rozhoduje o běžných záležitostech dítěte, v rámci kterých je oprávněn dítě zastupovat a spravovat jeho jmění*“⁷⁸. Soud příslušný k rozhodnutí o umístění dítěte do PPPD však může v odůvodněném případě tuto

⁷⁴ § 858 OZ

⁷⁵ Nejedná se o zákonné označení (ZSPOD)

⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 99.

⁷⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče po novele, 2. část. *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 7, s. 6.

⁷⁸ Zákonným termínem *přiměřeně* zákonodárce poukazuje na skutečnost, že pěstoun vykonává práva a povinnosti pouze v určitém omezeném rozsahu. Blíže viz TRUBAČOVÁ, Klára. In MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 342 (§ 27a).

obecnou úpravu změnit a určit vhodnější způsob uspořádání práv a povinností k dítěti mezi biologické rodiče a pěstouna, k tomu je však zapotřebí důvod hodný zvláštního zřetele⁷⁹. Právem všech tří zúčastněných stran, tj. dítěte, rodiče i pěstouna, je podat soudu návrh na rozhodnutí, pokud není možné mezi stranami dosáhnout ve věci týkající se dítěte konsenzu, v krajním případě může dojít i ke zrušení PPPD⁸⁰. Právem rodiče je žádat znovuoobnovení osobní péče o dítě. Takový návrh lze učinit po celou dobu trvání PPPD a je možné mu vyhovět pouze za předpokladu, že postup bude v souladu se zájmy dítěte⁸¹. Právní úprava tímto evidentně cílí k naplnění primárního účelu PP, kterým je zabezpečení výchovy dítěte po dobu, kdy o něj nemůže rodič osobně pečovat, avšak především navrácení dítěte do původní rodiny v co nejkratším možném časovém úseku (pokud je takový postup možný). Základním předpokladem kladného rozhodnutí soudu (a tedy i předpokladem učinění návrhu) bude vyřešení problému, v jehož důsledku došlo k realizaci PPPD.

Právní postavení dítěte se, stejně jako v případě rodičů, nemění, tudíž i příjmení dítěte zůstává původní⁸². Naopak v případě dítěte umístěného do klasické PP může být příjmení změněno⁸³. Taková právní úprava je z mého pohledu zcela adekvátní a odpovídá jednotlivým institutům. Jestliže je dítě umístěno do PPPD, pobývá v ní poměrně krátkou dobu a cílem je navrátit ho v co nejkratším možném časovém intervalu do původní rodiny, případně najít vhodnou dlouhodobější úpravu. S ohledem na tyto skutečnosti by bylo nesmyslné dítěti měnit příjmení a po uplynutí oné přechodné doby činit další takovou změnu. Jinak je tomu v okamžiku umístění dítěte do klasické PP – jedná se o řešení dlouhodobější, může trvat i roky, proto může být vhodné, aby dítě přijalo příjmení pěstounů. Zejména u mladších dětí (typicky u dětí školou povinných) může takový postup vyřešit určité společenské potíže dítěte a odvrátit nechtěnou pozornost okolí.

Osobní péči o dítě vykonává pěstoun – v souladu s ustanovením § 966 odst. 1 OZ se jedná o jeho právo i povinnost. Nejedná se o péči o dítě pouze ve smyslu zabezpečení materiálních potřeb, ale také o zabezpečení intelektuálního, mravního a duševního vývoje a výchovy dítěte v užším smyslu⁸⁴. Tento fakt vyplývá již ze samotného pojetí PP, kdy je dítě svěřeno do péče přechodných pěstounů. Ustanovení § 960 odst. 2 OZ však zakotvuje právo

⁷⁹ § 960 odst. 1 OZ

⁸⁰ § 969 OZ

⁸¹ § 959 odst. 2 OZ

⁸² Statusové, osobní i majetkové vazby dítěte na rodiče zůstávají zachovány – viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 9, s. 311

⁸³ Příručka vydaná v rámci kampaně Hledáme rodiče. *Já pěstoun. Příručka pro zájemce o pěstounství*. Nadační fond J&T, s. 7.

⁸⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče po novele, 2. část. *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 7, s. 5.

biologických rodičů na udržování osobního a pravidelného kontaktu s dítětem. Je třeba upozornit, že se jedná o obecný princip. Každý daný případ vykazuje svá specifika, která musí zhodnotit příslušný odborný pracovník, soud, případně rodiče by měli mít sami rozum a schopnost sebereflexe. Domnívám se, že mohou nastat tři základní situace. V prvním případě je dítě umístěno do PPPD z důvodů náhlých (§ 27a odst. 7 písm. a) ZSPOD) a předpokládá se, že po překlenutí přechodné doby důvody pominou a dítě bude navraceno do péče rodiče. Jak již bylo uvedeno, může se jednat o hospitalizaci rodiče, výkon trestu odnětí svobody nebo o konflikty mezi rodiči dítěte. V této situaci se nejedná o přímý problém mezi rodičem a dítětem a je tak vhodné mezi nimi zachovat v co největší možné míře kontakt. Je ovšem třeba posoudit možné dopady na dítě – pokud rodič dítěte předškolního věku vykonává trest odnětí svobody, nebude zřejmě vhodné (a ani možné) s takovým dítětem docházet každý týden do věznice; stejně tak by se u stejně starého dítěte mohly objevit psychické problémy po častých návštěvách vážně nemocného hospitalizovaného rodiče. U těchto konkrétních situací je dle mého názoru vhodné využít poradenství dětského psychologa. Ve druhém případě je dítě umístěno do PPPD též ze závažných důvodů bránících výchově rodiče (§ 27a odst. 7 písm. a) ZSPOD), ovšem oproti prvnímu případu již nastal problém ve vztahu rodiče a dítěte. Konkrétně mám na mysli nezvládání výchovy dítěte, zanedbání péče o dítě, týrání dítěte apod. V takové situaci může OSPOD dítě odejmout a podat soudu návrh na svěření dítěte do PPPD v souladu se zákonem. Pokud následně rodič za pomoci OSPOD, případně jiné instituce svůj problém vhodným a dostatečným způsobem vyřeší, je dítě vráceno zpět do biologické rodiny. V tomto případě ovšem záleží na konkrétním nastalém důvodu. Ve třetím případě je dítě umístěno do PPPD z důvodu zamýšleného osvojení dítěte (§ 27a odst. 7 písm. b), c) ZSPOD). V takovém okamžiku není dle mého názoru žádoucí jakýkoli kontakt dítěte s biologickými rodiči, jelikož veškeré vazby k původní rodině osvojením záměrně zanikají⁸⁵. Lze též předpokládat, že pokud se rodič rozhodne dát souhlas k osvojení dítěte (je – li tento souhlas třeba), nemá o sebemenší styk s dítětem zájem. Pokud má být dítě osvojeno, bude oproti předchozím případům navázán, udržován a rozvíjen kontakt mezi dítětem a osvojitelem, případně osvojiteli tak, aby si na sebe obě strany zvykly a lépe se poznaly před okamžikem samotného předání. K tomu by měl být nápomocen především pěstoun na přechodnou dobu⁸⁶.

⁸⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 9, s. 311.

⁸⁶ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 23.

S právem kontaktu souvisí též právo na informace o dítěti, upravené v rámci stejného ustanovení OZ, které je doplněno zákonnou povinností pěstouna vztahující se na *podstatné záležitosti*⁸⁷. Do této kategorie budou typicky spadat informace o zdravotním stavu dítěte. Komentář k OZ dovozuje, že aktivním subjektem by měl být rodič a informace si vyžádat⁸⁸.

K otázce kontaktu dítěte s biologickým rodičem bych chtěla podotknout, že souhlasím s konstatováním paní Dagmar Zezulové, která ve své publikaci uvádí následující: „*současný trend kontakt za každou cenu nepovažují za rozumný... zvláště děti týrané a zneužívané by neměly být do kontaktu s rodiči nuceny*“⁸⁹. Je nezpochybnitelné, že dítě primárně patří do své biologické rodiny, a proto má právo ji znát, vědět o ní a stýkat se s jejími členy. Znovu je však třeba upozornit na prvořadý zájem dítěte. Pokud by tedy kontakt s rodičem, potažmo biologickou rodinou, byl pro dítě nevhodný nebo dokonce traumatizující, je třeba přistoupit k omezení takového styku.

Zrcadlovým opakem práva rodiče na styk s dítětem je povinnost pěstouna umožnit dítěti takovýto kontakt, a to nejen s rodiči, ale i s ostatními členy biologické rodiny. Pěstounovi je zákonem uloženo takový kontakt umožňovat, podporovat a zasazovat se o jeho prohlubování, s ohledem na zájem dítěte a za účelem zachování vazeb mezi ním a jeho blízkými osobami. Opět je však soudu umožněno situaci regulovat jiným vhodným způsobem⁹⁰.

Vyživovací povinnost k dítěti plní v souladu se zněním § 961 odst. 1 OZ dále a beze změny rodič (potažmo rodiče). Konkrétní částku výživného stanoví příslušný soud, přitom přihlédne k potřebám dítěte a k poměrům rodiče. Tuto povinnost rodič plní vůči příslušnému úřadu práce, nikoli k rukám pěstouna⁹¹. Jedná se o případ tzv. *legální cesse* – pohledávku vůči rodiči má stát, který ji následně, v případě neplnění, vymáhá prostřednictvím svých orgánů⁹².

2.2.5 Dávky přechodné pěstounské péče

Již v první kapitole jsem uvedla, že do roku 2012 byl špatně nastaven systém hmotného zabezpečení přechodných pěstounů a institut tak prakticky nebyl využíván. Dávky byly poskytovány pouze pěstounům, kteří měli aktuálně v péči dítě. Pěstounům vedeným v evidenci⁹³, avšak v daném okamžiku bez svěřeného dítěte, takové dávky poskytovány nebyly. Pěstoun vedený v evidenci je však povinen být připraven na přijetí dítěte v podstatě kdykoli a

⁸⁷ § 966 odst. 2 OZ

⁸⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 1275 (§ 960).

⁸⁹ ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, s.r.o., 2012, s. 118.

⁹⁰ § 967 OZ

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo...*, s. 286.

⁹² ŘEHULOVÁ, Lenka. Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut zachování či obnovení práva na rodinný život. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 15, s. 539.

⁹³ Souhrnné označení pěstoun je používáno jak pro osoby v evidenci, tak pro pečující osoby

především ihned, a proto nemůže být v zaměstnaneckém poměru. Fakticky tak byli pěstouni nuceni nebýt v zaměstnaneckém poměru, tudíž nemít příjem, což samozřejmě není možné. Situace se zásadně změnila k 1. lednu 2013, kdy nabyl účinnosti zákon č. 401/2012 Sb., kterým byl mimo jiné novelizován ZSPOD. Do něj byla vložena část pátá, v rámci které jsou upraveny dávky PP. Do té doby byla jejich právní úprava včleněna do ZSSP, přičemž neexistoval jednorázový příspěvek při ukončení PP. K úpravě došlo také u dalších typů dávek a především odměna pěstouna je poskytována jak pečující osobě, tak osobě v evidenci⁹⁴. Od účinnosti novely se pro účely odvodů na zdravotní, sociální a důchodové pojištění odměna považuje za plat/mzdu⁹⁵.

Jednotlivé dávky jsou upraveny v části páté hlavy druhé ZSPOD, konkrétně v ustanovení § 47e – 47za. Konkrétně se jedná o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení PP. Kromě dávek upravených ZSPOD má pěstoun za splnění zákonných předpokladů také nárok na dávky státní sociální podpory (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek apod.)⁹⁶ a peněžitou pomoc v mateřství jakožto dávku nemocenského pojištění upravenou zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Rodičovský příspěvek však zřejmě bude přechodným pěstounům v dohledné době formálně odejmut⁹⁷, a to na základě podnětu veřejné ochránkyně práv⁹⁸. Formulaci *formálně* uvádím záměrně s ohledem na judikurní závěr Nejvyššího správního soudu, který v rámci řízení řešil případ výplaty pouze zbytkové části rodičovského příspěvku osvojitelům, kteří převzali dítě z PPPD. Nejvyšší správní soud mj. konstatoval, že rodičovský příspěvek je nárokem pečujícího rodiče (nikoli dítěte), který nemůže být odepráním dávky v podstatě sankcionován za to, že jiná osoba již, zcela bez jeho vědomí, příspěvek čerpala. Zároveň musí stát dostát svým mezinárodním závazkům a garancím zakotveným právními předpisy nejvyšší právní síly – a poskytovat pomoc

⁹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy...*, s. 264 – 266.

⁹⁵ *Služby pro pěstounské rodiny* [online]. pravonadetstvi.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.pravonadetstvi.cz/vase-situace/uvazujete-o-nahradni-rodinne-peci/svereni-ditete-do-pestounske-pece/sluzby-pro-pestounske-rodiny/>>.

⁹⁶ *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. triada-centrum.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.triada-centrum.cz/pestounska-pece/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>>.

⁹⁷ Dle připravované novely ZSSP by přechodní pěstouni neměli mít nárok na rodičovský příspěvek. Tato změna reaguje na problém, který v praxi vznikl. Jestliže přechodný pěstoun vyčerpal část, případně celou výši rodičovského příspěvku, osoba, které bylo následně dítě svěřeno do trvalé péče (rodič, pěstoun, osvojitel) již příspěvek čerpat nemohla. Blíže viz návrh zákona s důvodovou zprávou – *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů - sněmovní tisk 854/0* [online]. psp.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=854&CT1=0>>.

⁹⁸ *Ochránkyně iniciovala spravedlivější systém rodičovského příspěvku* [online]. pravni prostor.cz, 28. července 2016 [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/aktuality/aktuality/ochrankyne-iniciovala-spravedlivejsi-system-rodicovskeho-prispevku>>.

rodinám. Závěrem je, že pokud dítě přejde z PPPD k budoucímu osvojiteli (obecně z jedné „rodiny“ do druhé), má tato změna vliv na rodičovský příspěvek v tom smyslu, že může být vyplacen opětovně (vzhledem ke stejnému dítěti) v plné výši⁹⁹.

Dávky může pobírat pouze fyzická osoba se vztahem k ČR¹⁰⁰, která má na území ČR bydliště a splňuje další zákonné předpoklady. Takovou osobu nazýváme oprávněnou osobou, respektive příjemcem. Nárok na dávku vzniká dnem splnění všech zákonných podmínek. Nárok na výplatu dávky je poté podmíněn vykonatelností rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte, splněním zákonných předpokladů pro vznik nároku na dávku a výplatu dávky, a podáním žádosti¹⁰¹. Zákon stanoví v určitých případech specifické lhůty pro zánik nároku na dávku, respektive na její výplatu. Dávky mají charakter osobního plnění, nemohou být předmětem postoupení, zastavení ani dědictví. Rozhodování o dávkách a jejich výplatu provádí krajská pobočka příslušného Úřadu práce. Proti rozhodnutí o dávce PPPD se může účastník odvolat k MPSV jakožto nadřízenému orgánu.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je upraven v ustanovení § 47f a § 47g ZSPOD. Nárok má nezaopatřené dítě¹⁰², zpravidla nezletilé. Je však možné, aby byla dávka poskytována i zletilé osobě, maximálně do dvaceti šesti let, pokud trvale žije s pěstounem a uhrazuje společně s ním náklady na své potřeby¹⁰³. Dávka se vyplácí pěstounovi, respektive dítěti. Výše měsíčního příspěvku je diferenciována dle věku dítěte – dítěti do 6 let věku náleží příspěvek ve výši 4.500,- Kč, dítěti od 6 do 12 let věku náleží příspěvek ve výši 5.550,- Kč, dítěti od 12 do 18 let věku náleží příspěvek ve výši 6.350,- Kč, dítěti od 18 do 26 let věku náleží příspěvek ve výši 6.600,-. Výše příspěvku je jiná pro děti závislé na pomoci jiné fyzické osoby dle stupně závislosti.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla je upraven v ustanovení § 47m ZSPOD. Nárok na dávku je podmíněn péčí o minimálně tři děti a zakoupením, případně uskutečněním nezbytné opravy osobního motorového vozidla. Takové vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku činí 70%, a to z pořizovací ceny, případně z prokázaných nákladů vynaložených na opravu; maximálně však 100.000,- Kč¹⁰⁴.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. 6 Ads 21/2017

¹⁰⁰ Občan ČR s TP na území ČR, cizinec s PP/TP na území ČR apod. – blíže viz § 47o odst. 1 ZSPOD

¹⁰¹ Žádost je třeba podat písemně na tiskopise předepsaném MPSV – dle § 47v odst. 2 ZSPOD

¹⁰² Ve smyslu § 11 ZSSP – existuje výjimka pro osoby starší 18 let, které však musí splňovat další zákonné předpoklady

¹⁰³ Nejvyšší správní soud judikoval, že „rozhodné není, zda dítě nabylo zletilosti v trůžvalé pěstounské péči či v pěstounské péči na přechodnou dobu“. Stěžejní podmínkou je, aby dítě bylo v péči pěstouna před i po nabytí zletilosti a participovalo na zabezpečování svých potřeb – blíže viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. října 2015, sp. zn. 8 Ads 17/2015

¹⁰⁴ ZSPOD uvádí také případy, v nichž musí osoba poskytnutý příspěvek vrátit v plné/poměrné výši – blíže viz § 47m odst. 3, 4

Odměna pěstouna je upravena v ustanovení § 47i – § 47k ZSPOD. Tuto dávku pobírá jak pěstoun, který aktuálně pečuje o svěřené dítě, tak pěstoun, který je pouze zařazen v evidenci a svěřením dítěte do péče očekává. Jedná se o stěžejní změnu právní úpravy PPPD. V případě společné péče náleží dávka pouze jednomu z pěstounů. Pokud má každý z manželů svěřeny děti do výlučné péče, případně některé děti jsou svěřeny do výlučné péče a některé do společné péče, postupuje se vždy dle pravidla o společné PPPD¹⁰⁵. Výše příspěvku činí 20.000,- Kč. Rozhodné není, zda má přechodný pěstoun v péči dítě či nikoli, odměna je vyplácena ve stále stejné výši. Pokud pěstoun pečuje alespoň o jedno dítě s druhým a vyšším stupněm závislosti, výše příspěvku činí 24.000,- Kč. Za každé další svěřené dítě do jiné než PPPD se výše příspěvku poměrně zvětšuje. Osobě v evidenci nenáleží dávka v okamžiku přerušení činnosti.

Příspěvek při ukončení PPPD je upraven v ustanovení § 47h ZSPOD. Jedná se o jednorázovou dávku, na níž má nárok osoba pobývající ke dni zletilosti v PPPD. Vznik nároku závisí na zániku nároku osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Dávka se poskytuje ve výši 25.000,- Kč.

Osoba vedená v evidenci pěstounů na přechodnou dobu nemá nárok na poskytnutí příspěvku při převzetí dítěte, jelikož ten je poskytován pouze osobě pečující¹⁰⁶.

V otázce výše předmětných dávek PPPD jsem mírně na rozpacích. Na základě rozhovoru s pěstounkou¹⁰⁷ a pročítání diskuzí na webových stránkách věnujících se PPPD, jsem se setkala výhradně s názorem, že výše dávek je nedostatečná a absolutně neodpovídá potřebám dítěte. Takovou otázku, s ohledem na mou nulovou zkušenost s péčí pěstouna, nejsem schopna relevantně posoudit. Pokud však srovnám výši příspěvku na úhradu potřeb dítěte a výši výživného přiznávaného v rámci soudního řízení¹⁰⁸, musím konstatovat, že dávka je, v některých případech i podstatně, vyšší než výživné. Naopak se ztotožňuji s názorem pěstounky ohledně výše odměny pěstouna. Pěstoun, který je vedený v evidenci a čeká na svěřením dítěte, musí být připraven dvacet čtyři hodin denně, sedm dní v týdnu. Po svěřením dítěte do péče musí opět fungovat od rána do rána každý den. Je třeba také poukázat na fakt, že do péče pěstouna se často dostanou děti, které přicházejí z problémové rodiny, byly svědky nepříjemných událostí, případně byly přímo adresáty nevhodného chování svých rodičů. Pěstoun musí s takovým dítětem pracovat intenzivně a odborně, s cílem ulevit a pomoci dítěti

¹⁰⁵STÖCKLOVÁ JENTSCHKE, Zuzana. *Instrukce náměstkyně pro řízení sekce sociální a rodinné politiky č. 1/2016* [online]. mpsv.cz, 15. ledna 2016 [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/24774/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf>.

¹⁰⁶ § 4a písm. b) ZSPOD

¹⁰⁷ Rozhovor s pěstounkou na přechodnou dobu, paní J. V., ze dne 21. června 2017

¹⁰⁸ Dle mých zkušeností z advokátní kanceláře a stáže na soudě, kde jsem vykonávala praxi, se výše výživného pohybuje spíše pod úrovní 5.000,- Kč (ve standardních případech)

takové zkušenosti překonat. S ohledem na uvedené skutečnosti se mi jeví výše odměny pěstouna jako neodpovídající.

3. Procesní úprava institutu přechodné pěstounské péče

Rozhodování soudu týkající se svěřeni dítěte do PPPD spadá pod soustavu řízení, která je označována souhrnným názvem péče soudu o nezletilé. Taková řízení jsou označována jako nesporná a zákonodárce jejich úpravu vyčlenil do samostatného právního předpisu – zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), který nabyl účinnosti ke dni 1. ledna 2014. Základní procesní východiska upravuje také ZSPOD v rámci ustanovení § 27a odst. 7 – 9. V této kapitole vymezím jednotlivá procesní hlediska, kterými je řízení v předmětné věci ovládáno.

Pravomoc rozhodnout o svěřeni dítěte do PPPD svěřuje ZSPOD soudu, který rozhodne dle ustanovení § 452 odst. 1 ZŘS předběžným opatřením. Aktivní legitimaci pro podání návrhu na vydání předběžného opatření má pouze OSPOD¹⁰⁹. Jedná se tak o výjimku z obecného pravidla zakotveného v obecné části ZŘS, dle něhož jsou nesporná řízení zahajována i bez návrhu. O návrhu musí být dle ustanovení § 456 ZŘS rozhodnuto bezodkladně, maximální lhůta je stanovena na 24 hodin od podání návrhu. Jsem přesvědčena, že zakotvení takto krátké lhůty je ku prospěchu dítěte a cílem je zabránit neodůvodněným průtahům, respektive zkracovat neúměrnou délku řízení, která pouze poškozuje zájem dítěte a jeho právo na spravedlivý proces garantované ústavním pořádkem ČR i mezinárodními smlouvami¹¹⁰. Jak bylo vícekrát uvedeno, dítě může být vytrženo z velmi nevhodného, případně dokonce traumatizujícího prostředí a je třeba akutně vyřešit jeho nastalou situaci. Naopak pokud by bylo rozhodováno v několikadenní lhůtě, bylo by třeba dítě dočasně umístit pravděpodobně do ústavního zařízení. Takové řešení bych ovšem pokládala za krajně nevhodné – v rámci několika dnů by dítě změnilo prostředí, přestože v nastíněné situaci potřebuje především ukotvení, klid a řád. Věcně a místně příslušným soudem k rozhodnutí je okresní soud dle sídla OSPOD¹¹¹, jedná se ovšem pouze o zatímní úpravu poměrů. Vykonatelnost usnesení o nařízení předběžného opatření nastává jeho vydáním a výrok je závazný erga omnes, nikoli pouze pro účastníky řízení¹¹². Tento fakt bude mít velký dopad na jednání pěstouna při péči o dítě, v rámci kterého bude povinen prokazovat oprávněnost takového jednání, a to právě existencí rozhodnutí o svěřeni takového dítěte do jeho PPPD. Jako příklad uvádím ošetření nezletilého dítěte lékařem.

¹⁰⁹ § 27a odst. 7 ZSPOD ve spojení s § 454 odst. 1 ZŘS

¹¹⁰ KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Via Iuris (příloha časopisu Právní fórum)*, 2005, č. IV, s. 73 – 75.

¹¹¹ § 3 odst. 1 ZŘS, § 453 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 454 odst. 1 ZŘS

¹¹² DÁVID, Radovan. In MACKOVÁ, Alena a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 768 – 769 (§ 457 ZŘS).

V souladu s ustanovením § 459 odst. 2 ZŘS je doba trvání předběžného opatření o svěřeni dítěte pěstounovi na přechodnou dobu dvojitá. Obecně je stanovena tříměsíční lhůta, jejíž počátek je odvislý od vykonatelnosti, tedy vydání předběžného opatření. Pokud však v této lhůtě došlo k zahájení řízení ve věci samé (tedy péče soudu o nezletilé), trvá předběžné opatření až do okamžiku vykonatelnosti konečného či zrušovacího rozhodnutí – dítě může být svěřeno zpět do péče rodičů, případně je rozhodnuto o dlouhodobé péči. Ke lhůtám se v rámci své judikатурní činnosti vyjádřil KS v Hradci Králové, který poukázal na rozpor lhůt dle ustanovení § 459 odst. 2 ZŘS věta za středníkem a § 27a odst. 9 ZSPOD a následně se přiklonil k aplikaci úpravy dle ZŘS. Zatímco ZŘS neomezuje trvání předběžného opatření žádnou lhůtou (pouze okamžikem vykonatelnosti rozhodnutí), ZSPOD stanoví, že PPPD trvá maximálně jeden rok (vyjma sourozenců)¹¹³. Dle informací od pěstounky získaných v rámci rozhovoru však u žádného dítěte svěřeného do její PPPD jednoletá lhůta stanovená ZSPOD neuplynula¹¹⁴. Můj názor je však takový, že úprava ZŘS nahrává právě nechtěným průtahům v řízení a pohodlnosti a nečinnosti zúčastněných osob, proto bych se klonila spíše k respektování pevně dané časové hranice zavedené ZSPOD.

Meritorně ve věci bude následně rozhodovat okresní soud dle bydliště nezletilého dítěte – tomuto soudu věc předá soud, který nařídil předběžné opatření. Ve většině případů však bude příslušnost soudů shodná¹¹⁵. Následně probíhá řízení ve věci péče soudu o nezletilé dle ustanovení § 466 an. ZŘS, přičemž rozhodnutí má formu rozsudku dle pravidla obsaženého v ustanovení § 471 odst. 1 ZŘS.

¹¹³ “Předběžné opatření dle § 452 odst. 2 věta druhá ZŘS trvá... do doby, než bude s konečnou platností rozhodnuto o výchovném prostředí dítěte (§ 459 odst. 2 ZŘS)”. Usnesení KS v Hradci Králové ze dne 17. srpna 2015, sp. zn. 20 Co 318/2015

¹¹⁴ Rozhovor s pěstounkou na přechodnou dobu, paní J. V., ze dne 21. června 2017

¹¹⁵ DÁVID, Radovan. In MACKOVÁ, Alena a kol. *Zákon o zvláštních...*, s. 765 – 766 (§ 453 ZŘS).

4. Fungování přechodné pěstounské péče v praxi

Jako poslední z kapitol jsem se rozhodla zařadit kapitolu pojednávající o praktickém fungování institutu PPPD, a to s reflektováním zkušeností zúčastněných subjektů, ale také statistik vedených MPSV. Za tímto účelem jsem oslovila MPSV, soud, OSPOD a též pěstounku. Domnívám se, že níže zpracované poznatky přispějí k autentičnosti této práce. Je však třeba dodat, že se nejedná o komplexní analýzu založenou na reprezentativním vzorku dotázaných. Cílem je konfrontovat právní úpravu *de lege lata* a teoretické poznatky s reálným procesem umístování dětí do PPPD a zkušenostmi a požadavky pěstounů na zvoleném území.

4.1 Statistiky MPSV

Ke zpracování statistik mi byly ze strany MPSV poskytnuty výkazy – pro Středočeský kraj¹¹⁶ a pro Olomoucký kraj¹¹⁷. Důvodem výběru konkrétních krajů je místo mého bydliště (Kladno, Středočeský kraj) a místo studia na vysoké škole (Olomouc, Olomoucký kraj). Relevantními částmi výkazů jsou pro mne část II., V. a VII. A.

V roce 2016 bylo v rámci Středočeského kraje svěřeno do PPPD celkem 70 dětí, z toho 58 dětí bylo ve věku 0 – 2 roků, u zbylých dětí byl věk 3 – 14 let. V Olomouckém kraji bylo takto umístěno celkem 49 dětí, z čehož do první skupiny nejmladších dětí spadalo 32 dětí. Ke dni 31. prosince 2016 bylo v PPPD ve Středočeském kraji 59 dětí, v Olomouckém kraji 40 dětí. V daném období došlo k ukončení PPPD ve Středočeském kraji u 27 dětí, v Olomouckém kraji u 12 dětí. Do péče biologických rodičů se z tohoto počtu vrátilo shodně 5 dětí.

V daném roce bylo podáno ve Středočeském kraji 38 žádostí o zařazení do evidence pěstounů na přechodnou dobu, v Olomouckém kraji bylo podáno 7 žádostí. K osobám pěstounů na přechodnou dobu, které měly v péči alespoň jedno dítě, lze ze statistik uvést následující: celkem bylo ke dni 31. prosince 2016 evidováno ve Středočeském kraji 111 osob, v Olomouckém kraji 35 osob – žádná z osob neměla k dítěti příbuzenský vztah. Ve Středočeském kraji v daném roce přibylo 58 osob a ubylo 12 osob, v Olomouckém kraji přibylo 27 osob a ubylo 11 osob. Ke dni 31. srpna 2017 je v rámci Středočeského kraje 96 pěstounů na

¹¹⁶ Roční výkaz o výkonu sociálně – právní ochrany dětí za rok 2016 pro Středočeský kraj, V (MPSV) 20 – 01

¹¹⁷ Roční výkaz o výkonu sociálně – právní ochrany dětí za rok 2016 pro Olomoucký kraj, V (MPSV) 20 – 01

přechodnou dobu, kteří mají svěřeno v PPPD celkem 107 dětí¹¹⁸. V Olomouckém kraji je 25 pěstounů s 39 dětmi v PPPD¹¹⁹.

Z uvedených statistických údajů lze vyvodit několik závěrů. PPPD je evidentně využívána v drtivé většině u dětí do dvou let. Z výkazů MPSV nelze určit přesný věk každého dítěte, avšak z informací poskytnutých OSPOD i pěstounkou lze usoudit, že se jedná převážně o novorozence, kteří čekají na osvojení. Je tak naplňován jeden ze záměrů, který ZSPOD vymezuje v rámci důvodů svěřením dítěte do PPPD. Uvedené řešení shledávám v takovém případě ideálním a velmi rozumným. Naopak za nepochopitelné považuji nevyužití institutu PPPD a svěřením dítěte do péče ústavního zařízení vzhledem k prokázaným negativním dopadům na dítě. Dalším závěrem je zvyšující se počet dětí svěřených do PPPD oproti roku 2016 ve Středočeském kraji (59 ku 107), tedy institut je využíván téměř dvojnásobně, zároveň ještě není konec aktuálního roku. Tento fakt bych přisoudila vyšší úrovni vzdělanosti a osvěty u pracovníků OSPOD. V rámci Olomouckého kraje je počet dětí umístěných v PPPD téměř shodný. Zarážející je dle mého názoru počet dětí, u kterých byl realizován návrat do biologické rodiny (5). Z tohoto faktu s ohledem na výše uvedené a informace od OSPOD i pěstounky plyne, že PPPD je využívána ve většině pro děti nejmenší, u nichž se čeká na zabezpečení trvalé péče (klasické PP/osvojení), nikoli v případech krátkodobé indispozice rodiče (hospitalizace, výkon trestu). Situace je výrazně lepší v Olomouckém kraji, kde pět dětí tvoří téměř polovinu z případů ukončení PPPD v roce 2016.

K podaným žádostem o zařazení do evidence Středočeského kraje pro srovnání uvádím: v roce 2011 nebyla přijata žádná žádost, v roce 2012 bylo přijato 7 žádostí, v roce 2013 bylo přijato 41 žádostí¹²⁰, v roce 2016 již uvedených 38 žádostí. Lze dovodit stěžejní dopad novely ZSPOD, kterou bylo upraveno hmotné zabezpečení pěstounů, a proto lze sledovat výrazný zlom od roku 2013.

Je možné si všimnout výrazně nižších čísel u většiny faktorů v Olomouckém kraji. Tento fakt připisuji zejména polovičnímu počtu obyvatel v rámci kraje oproti Středočeskému kraji. Existují však další faktory ovlivňující statistické údaje, jenž není možné objektivně popsat a vyčíslit (kultura, výchova, vnímání rodiny, atd.).

¹¹⁸ *Seznam pěstounů na přechodnou dobu* [online]. Urad.kr-olomoucky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na <https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Stredocesky_kraj.aspx>.

¹¹⁹ *Seznam pěstounů na přechodnou dobu* [online]. Urad.kr-olomoucky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na <https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Olomoucky_kraj.aspx>.

¹²⁰ *Počet přijatých žádostí o PPPD* [online]. kr-stredocesky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na <<https://www.kr-stredocesky.cz/web/20688/197>>. Pro Olomoucký kraj se mi nepodařilo údaje volně dohledat.

4.2 Soudní rozhodnutí

Na základě žádosti o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších zákonů, mi byly OS v Kladně poskytnuty informace o počtu vydaných rozhodnutí v roce 2016 a v první polovině roku 2017, a zaslána vybraná rozhodnutí ve věci PPPD.

Za rok 2016 bylo dotčeným soudem vydáno 13 rozhodnutí ve věci svěřeni dítěte do PPPD, v první polovině roku 2017 byla taková rozhodnutí vydána dvě – z toho mi byly poskytnuty tři rozsudky¹²¹. Zatímco ve dvou rozsudcích stejného samosoudce je ve výroku o svěřeni dítěte do PPPD věta „*a to nejdéle do ...*“, třetí rozsudek v rámci stejného výroku konstatuje „*na dobu jednoho roku*“. Takovouto formulaci výroku shledávám téměř protizákonnou. Implikuje trvání PPPD na předem danou, nejdelší možnou dobu, což však absolutně nekoresponduje s pojetím institutu, který má trvat pouze po dobu nezbytně nutnou, přičemž je třeba v každém konkrétním případě zkoumat, zda trvají důvody PPPD, a to minimálně každé tři měsíce, jak stanoví ZSPOD. Další náležitosti rozsudků jsou v podstatě totožné – výrok obsahuje identifikaci dítěte, pěstouna, již zmíněnou dobu trvání a rozdělení práv a povinností mezi pěstouna a rodiče. Nezbytnou součástí je výrok o nákladech řízení, odůvodnění a poučení o přípustnosti odvolání. Jedním ze tří rozsudků bylo dítě svěřeno do PPPD z důvodu připravovaného osvojení, u dalších dvou rozsudků rodiče nemohli o dítě pečovat (léčby matky ze závislosti na návykových látkách, otec o dítě nejeví zájem; rodiče aktuálně nemají dostatečné finanční a sociální podmínky). Z rozsudků dále plyne, že OS v Kladně není do jednoleté lhůty započítávána doba existence předběžného opatření. S tímto výkladem se neztotožňuji. ZSPOD stanoví trvání PPPD maximálně po dobu jednoho roku. Účelem je v této době co nejrychleji najít vhodné trvalejší řešení péče o dítě, případně vyřešit přechodnou situaci biologických rodičů – proto zákon ukládá soudu povinnost přezkumu v minimálně čtvrtletních intervalech. Z rozhovoru s pěstounkou vyplynulo, že dítě po určité době začíná navazovat vztah s pěstounskou rodinou podobný vztahu s biologickými rodiči. Z jejích osobních zkušeností, případně ze zkušeností okruhu pěstounů plyne, že tato doba byla ve více případech kratší než jeden rok¹²². Tento následek však vzhledem k přechodnému charakteru institutu není žádaný, jelikož vzniklé vazby budou zpřetrhány, čímž dítě utrpí. Vzhledem k možnému prodloužení trvání předběžného opatření, jímž bylo dítě zatím svěřeno do péče přechodných pěstounů (při zahájení řízení ve věci samé), tak může PPPD fakticky trvat

¹²¹ Rozsudky OS v Kladně: ze dne 28. července 2016, č. j. 43 Nc 2912/2016 – 54; ze dne 6. ledna 2017, č. j. 43 Nc 2933/2016 – 60; ze dne 9. února 2017, č. j. 42 P 130/2014 – 155

¹²² Rozhovor s pěstounkou na přechodnou dobu, paní J. V., ze dne 21. června 2017

mnohem déle než jeden rok a dítě si v důsledku tohoto nedostatku může nést vážné následky. Na základě těchto poznatků se domnívám, že právní úprava de lege ferenda by měla jasně vymezit, od kterého okamžiku běží jednoletá lhůta, případně by měl být okamžik vymezen judikatorně. Já osobně se přikláním k běhu jednoleté lhůty již od doby vydání předběžného opatření.

4.3 OSPOD Kladno a pěstouni na přechodnou dobu

Dne 8. června 2017 jsem navštívila OSPOD Kladno, přičemž jsem hovořila s kolektivem sociálních pracovníků. V návaznosti na toto setkání mi byl poskytnut kontakt na pěstounku na přechodnou dobu, paní J. V., s níž jsem se setkala dne 21. června 2017.

Z diskuzí s oběma subjekty podnícených položenými dotazy vyplynuly tyto zásadní informace: praktické fungování PPPD až od roku 2013. Tuto skutečnost jsem uváděla již v předchozí části práce s odkazem na další zdroj i statistiky. Lze tedy jednoznačně shrnout, že zásadní význam pro faktickou existenci PPPD měla novela ZSPOD sjednocující dávkový systém klasické i přechodné PP. Pěstounka však uvedla, že změna systému hmotného zabezpečení neměla na její rozhodnutí stát se pěstounem na přechodnou dobu vliv, když žádost podala již v roce 2012. Nesouhlasím s tezemi ohledně případného prospěchářství pěstounů na přechodnou dobu, s nimiž jsem se, avšak minimálně, v rámci zpracovávání této práce setkala. Jednak se domnívám, že by v rámci rozsáhlého posuzování žadatele o zařazení do evidence tyto pohnutky vyplynuly. Zároveň nepovažuji toto povolání za finančně atraktivní, a to zejména z důvodu nepoměru vcelku nízké výše odměny pěstouna k náročnosti a zátěži pěstouna. Výši odměny, která činí 15.600,- Kč čistého, shledává též pěstounka jako neodpovídající specifikům vykonávané práce – pěstouni musí fungovat denně, 24 hodin, bez volna, psychicky náročné, často se musí podřizovat biologické rodině, odhalují své soukromí cizím osobám. Za adekvátní by považovala pobírání průměrné mzdy.

V rámci spádové oblasti dotčeného orgánu¹²³ bylo ke dni 8. června 2017 evidováno celkem pět přechodných pěstounů, u jednoho došlo na vlastní žádost k pozastavení činnosti. Dle pracovníků i školitelů je žadatelův vzhledem k počtu dětí dostatek. V péči přechodných pěstounů bylo ke stejnému dni umístěno celkem jedenáct dětí. Všechny děti byly umístěny v rámci spádové oblasti. Tímto byl podložen závěr učiněný na základě analýzy statistik, tedy že pěstounů na přechodnou dobu je aktuálně dostatek, do evidence jsou zařazováni noví a o výkon PPPD je zájem. Kritérium vzdálenosti považují pracovníci OSPOD za stěžejní, a proto

¹²³ Kritériem je místo bydliště pěstouna i dítěte

jsou starší děti umístěny spíše do dětského centra v rámci spádové oblasti, kde je může biologický rodič denně navštěvovat, než aby bylo dítě umístěno do PPPD na opačné straně ČR. Přesto však pracovníce upřednostňují svěřeni dítěte do individuální péče, pokud tak lze učinit, zejména s ohledem na lepší působení na dítě než v rámci kolektivního zařízení. Zdůrazňují, že je třeba vždy dbát názoru dítěte. S uvedeným postupem zásadně nesouhlasím a sdělení považuji za protichůdná. Jestliže je pěstounů na přechodnou dobu dostatek, nevidím důvod svěřovat děti do ústavního zařízení, přičemž není důležitý věk dítěte. Kontakt by byl dle mého názoru dostatečně zachován též při umístění dítěte do PPPD v rámci sousedního obvodu. Přesto se však, v návaznosti na charakter konkrétních diskutovaných případů domnívám, že převážně je kontakt vyloučen, případně o něj biologická rodina nejeví zájem. Většina z jedenácti dětí čeká dle pracovníků OSPOD na osvojení, případně na umístění do klasické PP. Návrat do původní rodiny je pravděpodobný jen u jednoho dítěte. S tím prakticky korespondují zkušenosti pěstounky, které bylo do dne 21. června 2017 svěřeno do PPPD šest dětí, z nichž čtyři byly do její péče svěřeny ihned z porodnice a nejstaršímu dítěti, které má v péči aktuálně, jsou tři roky. Žádné dítě se nevrátilo/nevrátí do biologické rodiny. Závěr, který je podpořen těmito fakty, jsem taktéž uvedla v podkapitole týkající se statistik, tedy že PPPD je většinově využívána jako předstupeň rozhodnutí o trvalejším zabezpečení péče o dítě.

Oba subjekty shodně uvádějí, že při posuzování osoby pěstouna je třeba zohlednit věk jeho biologického dítěte. MPSV stanoví minimální věk osm let, a to s ohledem na praxi, dle které není vhodné umístit dítě do rodiny s dítětem mladším. K tomuto jsou školeni taktéž pěstouni, respektive žadatelé. Pracovníci OSPOD uvádějí, že v budoucnu by měla být tato hranice zvýšena na deset let. Pěstounka však vidí velký problém v nastavení systému tak, že pěstoun v evidenci by měl být schopen převzít dítě od 0 – 18 let. Dle jejího názoru by mělo být kategorizováno, jaké dítě může pěstoun přijmout do PPPD (dle žádosti, výsledků přípravy, věku a pohlaví biologického dítěte). Pěstounka uvádí, že má desetiletou dceru a v žádném případě do PPPD nepřijme chlapce ve věku stejném či vyšším. Zároveň nepřijme dívku starší dvanácti let, jelikož má syna ve věku osmnácti let. S tímto stanoviskem se absolutně ztotožňuji a domnívám se, že je třeba předcházet vyplývajícím rizikům. Nadto jsem přesvědčena, že je třeba v rámci posuzování žadatele zkoumat, zda jsou u něj dány fyzické, psychické, duševní i materiální předpoklady pro výchovu nejmladšího, či naopak staršího dítěte. Nejsem si jistá, zda každá osoba může stejně kvalitně pečovat o novorozence či o dospívající dítě. Proto aktuální právní úpravu neshledávám vhodnou a pro futuro bych na základě získaných poznatků navrhovala diferenciaci. Každý pěstoun na přechodnou dobu by měl v evidenci údaj, jakou kategorii dětí dle věku je schopen přijmout (např. 0 – 5 let, 6 – 12 let, 13 + let).

Obě strany spatřují velký problém v nedostatečné identifikaci okamžiku, od kterého běží jednoletá lhůta. Pracovnice OSPOD uvádí, že rozhodovací praxe každého soudu je jiná a tudíž nejednotná. Pěstouni jsou školeni ve smyslu běhu jednoleté lhůty od okamžiku právní moci rozsudku o svěření dítěte do PPPD. S tímto výkladem nesouhlasím a své stanovisko jsem uvedla v předchozí podkapitole. Pěstounka dodává, že v jejích případech nebylo potřeba tento problém řešit, jelikož průměrná doba trvání PPPD u ní činí deset měsíců. Tuto dobu ovšem nepovažuje za ideální. Zúčastněné subjekty by měly k řešení přistupovat proaktivně tak, aby PPPD trvala pouze nezbytně dlouhou dobu.

Konstatování pracovnic OSPOD: „*nevidíme problém v opětovném nařízení PPPD po uplynutí jednoho roku*“ mne velmi překvapilo. V takovémto řešení spatřuji v podstatě obcházení zákona, jelikož by PPPD mohla být nařizována opětovně libovolně. Stanovení jednoleté lhůty by pak postrádalo jakýkoli význam a jsem přesvědčena, že úmysl zákonodárce byl zcela opačný. V návaznosti na citované sdělení by patrně bylo do budoucna vhodné zařadit tuto problematiku do programů školení pracovníků OSPOD, případně do metodik vydávaných MPSV.

Setkala jsem se se zkušenou pěstounkou na přechodnou dobu, jejíž postoj a přístup k tomuto povolání považuji za příkladný. Absolutně podporuje kontakt dítěte s biologickou rodinou, která má přednost před pěstouny. Pěstounství bere jako povolání a je ráda, když se dítě vrátí zpět do biologické rodiny, případně pokud je pro něj nalezeno jiné vhodné řešení. Upozorňuje, že zájem dítěte je stěžejní.

Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo komplexně zpracovat téma PPPD jakožto institutu náhradní rodinné péče a poukázat na případně zjištěné nedostatky. S tím souvisí také zvolený záměr konfrontovat aktuální právní úpravu s reálným fungováním PPPD, a to na základě získaných poznatků, ale také statistických údajů a zkušeností pracovníků OSPOD a pěstounky, respektive pěstounů. S ohledem na mé znalosti a domněnky jsem stanovila následující hypotézu: *Institut pěstounské péče na přechodnou dobu je v České republice nevhodně právně upraven, a proto není v praxi využíván.* Pro ověření, případně vyvrácení této hypotézy jsem formulovala tuto výzkumnou otázku: *Je v rámci českého právního řádu institut přechodné pěstounské péče zakotven komplexním a odpovídajícím způsobem tak, aby bylo jeho reálné využití v zájmu svěřeného dítěte?*

V rámci první kapitoly jsem strukturovaně nastínila okolnosti faktického i právního vzniku PP, respektive PPPD na našem území, z čehož vyplynuly následující poznatky. Na území českého státu PP fakticky fungovala již od 18. stol., právně byla zakotvena na počátku 20. stol. v souvislosti s recipováním ABGB do právního řádu nově vzniklého československého státu, přičemž byla prosazována individuální péče o dítě. Na základě politických změn v 50. letech 20. stol. byla upřednostněna výchova kolektivní a PP byla zrušena. Přes prokazatelný negativní dopad na děti trval tento stav až do přijetí ZPP v roce 1973, kterým byl institut pěstounství obnoven, avšak přednost individuální péče zakotvila až novela ZoR v roce 1998. PPPD byla výslovně zakotvena novelou ZSPOD v roce 2006. Druhá kapitola obsahuje rozbor právních předpisů *de lege lata*. Stěžejní vnitrostátní úpravou jsou, vyjma ústavního pořádku, OZ a ZSPOD. Zjistila jsem, že Česká republika dostála svým mezinárodním závazkům, když převzala v podstatě veškeré zásady z relevantních mezinárodních dokumentů – je zdůrazňován zájem dítěte, právo na rodinný život, respektování názoru dítěte, právo rodičů na kontakt a informace. Zákon též explicitně zakotvuje přednost individuální péče před kolektivní péčí.

Obecně lze shrnout, že institut PPPD má být využit v případě, kdy je třeba překlenout určitou relativně krátkou dobu, po kterou nemůže o dítě pečovat biologický rodič, případně pokud je připravováno osvojení dítěte. ZSPOD tuto dobu omezuje na jeden rok. Tím se liší od klasické PP. Jelikož zákon nestanoví, od kterého okamžiku lhůta běží, vznikají rozpory v interpretaci a aplikaci tohoto pravidla. Dle mého názoru podloženého získanými poznatky je rozhodným okamžikem již první svěření dítěte do péče přechodných pěstounů na základě předběžného opatření. PPPD vzniká rozhodnutím soudu, zaniká stejným způsobem, případně smrtí dítěte nebo pěstouna, rozvodem společných pěstounů, dosažením zletilosti či nabytím

svéprávnosti dítěte. Právní postavení dítěte ani biologických rodičů se v průběhu trvání PPPD nemění, rodičům zůstává vyživovací povinnost. Osobní péči o dítě vykonává pěstoun, rozhoduje o běžných záležitostech dítěte, má informační povinnost vůči biologickým rodičům. Je povinen umožnit kontakt dítěte a rodiče. Pěstounem na přechodnou dobu může být pouze osoba svéprávná, vedená v evidenci na základě odborného posouzení a vykonání přípravy v rozsahu 72 hodin, která má předpoklady pro bezvadný výkon pěstounství v zájmu dítěte, přičemž chápe účel PPPD. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení PPPD formou dávek PP, dávek státní sociální podpory a peněžité pomoci v mateřství. Pěstoun na přechodnou dobu pobírá odměnu i v okamžiku, kdy nepečuje o žádné dítě – toto poměrně nedávno zakotvené pravidlo v podstatě zajistilo faktickou existenci PPPD.

Stěžejními právními předpisy pro zpracování třetí kapitoly byly ZŘS a ZSPOD. Rozhodování o svěření dítěte do PPPD se rozpadá do dvou fází – v první fázi rozhodne na návrh OSPOD okresní soud dle jeho sídla předběžným opatřením na dobu tří měsíců, a to do 24 hodin od podání návrhu. Poté by soud příslušný dle bydliště dítěte měl zahájit řízení ve věci samé a rozhodnout rozsudkem. V takovém případě trvá předběžné opatření do doby vydání rozsudku. Neztotožňuji se se závěrem KS v Hradci Králové, dle kterého doba může trvat déle než jeden rok. Výklad považuji za nesprávný, jelikož jednoletá lhůta by měla být s ohledem na charakter PPPD a zájem dítěte vždy zachována.

V rámci čtvrté kapitoly jsem poukázala na nevhodné formulování výroku samosoudkyně OS v Kladně v části o trvání PPPD po dobu jednoho roku jakožto pevného časového úseku, což však není účelem PPPD, která má trvat pouze do okamžiku odpadnutí důvodů. Pro futuro by mělo dojít k přeformulování výroku ve smyslu „PPPD trvá nejdéle do ...“. Též jsem shrnula poznatky získané v rámci dotazování pracovníků OSPOD a pěstounky. Obě strany uvedly, že právní úpravu PPPD de lege lata považují za vyhovující. Za problémové shodně označily zakotvení jednoleté lhůty bez upřesnění okamžiku, od kterého běží. OSPOD dále dovozuje, že dítě může být do PPPD po uplynutí jednoho roku svěreno opakovaně. Takový závěr by však vedl k popření účelu PPPD, zcela jistě nekoresponduje se zájmem dítěte a zakotvení maximální doby jejího trvání by postrádalo význam, proto ho kategoricky odmítám. Náprava je dle mého názoru možná v rámci školení pracovníků OSPOD. Pěstounka poukázala na praktický problém týkající se příliš obecného vymezení věku přijímaného dítěte. Jako vhodné řešení de lege ferenda jsem navrhla rozdělení pěstounů do skupin dle věku přijímaného dítěte na základě zjištěných schopností a možností.

Na základě výše uvedeného konstatuji, že institut PPPD je v českém právním řádu zakotven v zásadě komplexním a odpovídajícím způsobem. Domnívám se, že tato skutečnost

je výsledkem vývoje úpravy PP na území českého státu, přičemž s ohledem na poměrně dlouhodobou tradici pěstounství a ne vždy ideální pojetí oblasti péče o dítě mohly být detekovány a následně odstraněny nedostatky, jejichž následkem byl negativní dopad na dítě. PPPD je však, i přes dřívější existenci, prakticky využívána teprve od roku 2013, a proto je logické, že mohou v současnosti vznikat problémy související s aplikací a interpretací jednotlivých ustanovení. V rámci této práce jsem problémy vymezila spolu s navrhovaným řešením. Nepovažuji je ovšem za natolik zásadní a neřešitelné, abych konstatovala, že aktuální právní úprava je celkově nevhodná a odporuje zájmům dítěte. Celkové nastavení procesu umísťování dítěte do PPPD spolu s přísnými požadavky kladenými na osobu pěstouna na přechodnou dobu mne spolu s rozhovory s pracovníci OSPOD a pěstounkou přesvědčilo o snaze vždy jednat v nejlepším zájmu dítěte. Dochází tak k naplnění této mezinárodně i vnitrostátně zakotvené stěžejní zásady rodinného práva.

V návaznosti na zodpovězení výzkumné otázky a údaje zjištěné a analyzované v rámci čtvrté kapitoly jsem došla k závěru, že stanovená hypotéza nebyla ověřena a můj předpoklad byl tedy nesprávný. Právní úprava institutu PPPD je zpracována komplexně a v zásadě poskytuje vhodné řešení pro zabezpečení péče o dítě po dobu přechodného období, přičemž tato forma náhradní rodinné péče je v praxi využívána nikoli ojedinělým způsobem.

Domnívám se, že cíl vytyčený v úvodu této práce byl naplněn. Zpracovala jsem problematiku PPPD se všemi aspekty, a to z hmotněprávního i procesního hlediska. Zároveň jsem nastínila, jak funguje PPPD v praxi a poukázala jsem na vznikající problémy, u nichž jsem se snažila navrhnout odpovídající řešení.

Seznam použitých zdrojů

Monografie, komentáře:

1. BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3. vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. 60 s.
2. BUCHTA, Jan a kol. *Mýty a pravdy*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. 23 s.
3. GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 144 s.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1998. 398 s.
5. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s.
6. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015. 328 s.
7. KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006. 228 s.
8. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 191 s.
9. MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. 912 s.
10. MACKOVÁ, Alena a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016. 858 s.
11. MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 794 – 975*. Praha: Leges, 2016. 2064 s.
12. NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2012. 94 s.
13. OČENÁŠKOVÁ, Veronika, SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 198 s.
14. SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014. 77 s.
15. ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. 304 s.

16. VEČERKA, Kazimír, ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Preventivní praxe po novelizaci Zákona o sociálně – právní ochraně dětí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 164 s.
17. VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003. 262 s.
18. VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně – právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011. 77 s.
19. ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. 200 s.

Příručky:

1. Informativní leták Centra psychologicko – sociálního poradenství, příspěvkové organizace Středočeského kraje Rakovník. *Informace o odborných přípravách pro žadatele o pěstounskou péči na přechodnou dobu*.
2. Příručka vydaná v rámci kampaně Hledáme rodiče, Nadační fond J&T. *Já pěstoun. Příručka pro zájemce o pěstounství*. 17 s.

Odborné články:

1. BURKERTOVÁ, Eva, KREJČÍKOVÁ, Helena, VÁŇOVÁ, Lucie. Homosexuálové a právo na rodinný život. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2015, roč. 5, č. 2, bod 2.2. Dostupné v ASPI.
2. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče po novele, 1. část. *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 6, s. 1.
3. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče po novele, 2. část. *Právo a rodina*, 2000, roč. 2, č. 7, s. 6.
4. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 9, s. 311
5. KRISTKOVÁ, Veronika. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Via Iuris (příloha časopisu Právní fórum)*, 2005, č. IV, s. 73 – 75.
6. NOVÁ, Hana. Kojenecké ústavy a dětské domovy. *Rodinné listy*, 2011, roč. 0, č. 0, s. 5. Dostupné v ASPI.
7. ŘEHULOVÁ, Lenka. Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut zachování či obnovení práva na rodinný život. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 15, s. 537.

8. VRÁNOVÁ, Lucie. Pěstounská péče krátkodobá, dlouhodobá, přechodná a profesionální. *Právo a rodina*, 2012, roč. 14, č. 1, str. 2.

Právní předpisy:

1. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších změn
2. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
3. Zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR, ve znění pozdějších změn
4. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 104/1991
5. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 209/1992 Sb.
6. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, publikováno ve Sb. zákonů pod č. 54/2001 Sb.
7. Doporučení č. R (87)6 Výboru ministrů Rady Evropy o pěstounských rodinách
8. Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský
9. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého
10. Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských
11. Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. září 1959
12. Zákon č. 94/1963, zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013
13. Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění zákona č. 160/1995 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1996
15. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
17. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
18. Zákon č. 168/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

19. Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
20. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
21. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
22. Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů
23. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
24. Vládní nařízení č. 29/1930 Sb., jímž se provádí zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských
25. Vyhláška č. 52/1973 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pěstounské péči

Judikatura:

1. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, ve věci stížnosti č. 23848/ 04 Wallová a Walla proti České republice
2. Usnesení ÚS ze dne 16. února 2006, sp. zn. III. ÚS 707/04
3. Usnesení ÚS ze dne 14. února 2017, sp. zn. I. ÚS 222/17
4. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2009, sp. zn. 4 As 19/2009
5. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. října 2015, sp. zn. 8 Ads 17/2015
6. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. 6 Ads 21/2017
7. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. srpna 2015, sp. zn. 20 Co 318/2015
8. Rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 28. července 2016, č. j. 43 Nc 2912/2016 – 54
9. Rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 6. ledna 2017, č. j. 43 Nc 2933/2016 – 60
10. Rozsudek Okresního soudu v Kladně ze dne 9. února 2017, č. j. 42 P 130/2014 – 155

Internetové zdroje:

1. KABÁTOVÁ, Šárka. *Před ústavy zachránila 11 miminek. Na jejich mámu si ale nehraju, říká pěstounka* [online]. lidovky.cz, 6. srpna 2014 [cit. 13. června 2017]. Dostupné na http://www.lidovky.cz/predustavyzachranila11mimineknajeichmamusialenehrajurikapestounka1sm/zpravydomov.aspx?c=A140803_102530_ln_domov_sk.
2. MACELA, Miloslav. *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. mpsv.cz, 14. března 2013 [cit. 2. června 2017]. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf.
3. STÖCKLOVÁ JENTSCHKE, Zuzana. *Instrukce náměstkyně pro řízení sekce sociální a rodinné politiky č. 1/2016* [online]. mpsv.cz, 15. ledna 2016 [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/24774/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf.
4. ŠABATOVÁ, Anna. *Proč by senátoři ČSSD neměli vracet návrh novely zákona o sociálně – právní ochraně dětí* [online]. cssd.cz [cit. 12. srpna 2017]. Dostupné na <https://www.cssd.cz/aktualne/blogy/proc-by-senatori-cssd-nemeli-vracet-navrh-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>.
5. *Jak vypadá pohotovost PPPD?* [online]. rpp.cz, [cit. 12. června 2017]. Dostupné na <https://www.rpp.cz/inpage/pohotovost-rpp/>.
6. *Ochránkyňe iniciovala spravedlivější systém rodičovského příspěvku* [online]. pravni prostor.cz, 28. července 2016 [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <http://www.pravni prostor.cz/aktuality/aktuality/ochrankyne-iniciovala-spravedlivejsi-system-rodicovskeho-prispevku>.
7. *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. kr-stredocesky.cz, [cit. 13. června 2017]. Dostupné na <https://www.kr-stredocesky.cz/web/socialni-oblast/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>.
8. *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. triada-centrum.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <http://www.triada-centrum.cz/pestounska-pece/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>.

9. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti* [online]. mpsv.cz, [cit. 8. června 2017]. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/15309/PPPDpro_nejmensi_deti.pdf.
10. *Počet přijatých žádostí o PPPD* [online]. kr-stredocesky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na <https://www.kr-stredocesky.cz/web/20688/197>.
11. *Seznam pěstounů na přechodnou dobu* [online]. Urad.kr-olomoucky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Stredocesky_kraj.aspx.
12. *Seznam pěstounů na přechodnou dobu* [online]. Urad.kr-olomoucky.cz, [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné na https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Olomoucky_kraj.aspx.
13. *Služby pro pěstounské rodiny* [online]. pravonadetstvi.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <http://www.pravonadetstvi.cz/vase-situace/uvazujete-o-nahradni-rodinne-peci/svereni-ditete-do-pestounske-pece/sluzby-pro-pestounske-rodiny/>.
14. *Úvod – teoretické pojetí náhradní rodinné péče* [online]. nahradnirodina.cz [cit. 3. května 2017]. Dostupné na http://www.nahradnirodina.cz/uvod_teoreticke_pojeti_nahradni_rodinne_pece.
15. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů - sněmovní tisk 854/0* [online]. psp.cz, [cit. 15. srpna 2017]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=854&CT1=0>.

Ostatní:

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně – právní ochraně dětí, dostupná v ASPI
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná v ASPI

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá institutem pěstounské péče na přechodnou dobu v České republice. Práce je obsahově členěna na úvod, čtyři kapitoly a závěr. První kapitola pojednává o historii pěstounské péče, respektive pěstounské péče na přechodnou dobu a okolnostech zakotvení tohoto institutu do českého právního řádu. Druhá kapitola se věnuje právní úpravě *de lege lata*, a to jak v kontextu mezinárodních závazků, tak především vnitrostátní úpravy. Jsou rozebrány jednotlivé aspekty přechodné pěstounské péče – pojem a účel, okolnosti vzniku a zániku, kritéria, která musí splňovat osoba pěstouna, práva a povinnosti rodiče a pěstouna a hmotné zabezpečení přechodné pěstounské péče. Třetí kapitola se zabývá procesními hledisky umístování dítěte do péče přechodných pěstounů. V rámci čtvrté kapitoly je rozebráno reálné fungování institutu přechodné pěstounské péče v České republice v návaznosti na zkušenosti jednotlivých subjektů – samotných pěstounů, pracovníků OSPOD a soudu; přičemž je srovnáno s aktuální právní úpravou, případně jsou navrženy změny *de lege ferenda*.

Abstract

This thesis deals with the institute of Foster care for a temporary period in the Czech Republic. The content of this work is divided into following parts: Introduction, four main chapters and Conclusion. The first chapter is focusing on the history of foster care, foster care for a temporary period respectively, and on the circumstances regarding adoption of this institute by the legal order of the Czech Republic. The second chapter is focusing on legislation *de lege lata*, including both international commitment context and national legislation. I am analyzing the individual aspects of foster care for a temporary period such as the concept and purpose, circumstances of formation and discontinuation, the criteria which the foster must meet, the rights and obligations of both parent and foster, and means of material security for the foster care for a temporary period. The third chapter is focusing on the process of entrusting a child into the custody of temporary fosters. As for the fourth chapter, there I am analyzing actual functioning of foster care for a temporary period in the Czech Republic while following experiences of individual subjects: fosters, Authority child protection officers, and Court. The findings are put to a contrast with current legislation in this chapter. Proposals for changes *de lege ferenda* are also included.

Klíčová slova

Pěstounská péče

Přechodná doba

Pěstoun

Pěstounství

Dítě v pěstounské péči

Dítě

Náhradní rodinná péče

Key words

Foster care

Temporary period

Foster parent

Fostering

Foster child

Child

Substitute family care